

Štev. 20.

V Ljubljani, dne 15. oktobra.

„Naprej zastava Slave!“

1885.

Janez Solnce.

Zgodovinska novela. — Spisal dr. Ivan Tavčar.

Dalje.)

„Kaj!“ dejal je Solnce ter potisnil meč v nožnico, „z vami, visoki gospodje, se ne bodem pretepal z mečem. Pač pa sem moral z vašimi slugami, ki ne vedo, kako se je vesti s plemičem moje vrste!“

„Ne štejte jim tega v zlo,“ prosil je Volk Engelbreht zaničljivo, brez dvojbe je vaš svak mojim poštenim slugam obilokrat kri pušchal ter jim stavil rožice! Zategadelj so morda menili, da se smejo sedaj nekoliko bratiti z zetom!“

„Sedaj se ni časa šaliti, ekselencija!“ vskipel je Janez Solnce.

Knez Janez Vajkard je dotle mirno poslušal. Sedaj pa je obrnil pogled proti svojemu bratu ter mrzlo vprašal:

„Kaj hoče ta človek?“

„Odpusti mi, Waicharde, da te nisem takoj seznanil s tem plemenitim gospodom! To je vitez Janez Solnce, preplemenite krvi, katero je pa sedaj nekoliko pomešal. Oženil se je s hčerjo tukajšnjega ranarja. Če imaš ozeblino na nogi, dobiš pri njem najboljša mazila. Nekdaj ti je strigel brado, ako se še spominaš? In naš vitez ima njegovo hčer sedaj!“

„Plemenitaš je, praviš!“ Bledi obraz ministrov je pri tem vskliku še bolj obledel. Pristavil je z zaničevanjem: „To niso moje skrbi!“ A vender se čudim, da se upa tu sem tak — tak plemenitaš!“

„Bodi uverjen,“ odgovoril je Volk Engelbreht z naglasom, da bom pravično in ostro kaznoval hlapce, ki so ga tu sem spustili. Ti zajci!“

„Vprašam vas pri sveti Trojici“ — tu se je obrnil zopet k Solncu, in na obrazu so se mu zbirali temni oblaki — „kaj iščete tu? Ali menite, da je tu jahalnica, kjer se nezreli mladiči tepejo z meči ali pa privnica v predmestji, kjer se rujejo pijani mesarji in dijaki?!“

„Pravico dežele imenujejo vas, ekselencija!“ oglasil se je Janez Solnce, „pravico in ljubezen dežele! Komur se godi krivica, sme se zanesljivo zateči k vam, pravijo, in jaz menim, da to ni prazna govorica!“

Janez Solnce je govoril ponižno; usodni udarec pretresel in omamil ga je bil popolnoma ter vzel njegovemu duhu srčnost in ponos.

„Če se vam godi krivica,“ zavrnil ga je glavar, „napravite ulogo pri deželnem odboru, pritožite se pri vicdomu ali pri mestnem sodniku! Naj vam sodi „forum nobilium“, ali mestna guardia, ali kdor hoče! Samo nas v miru puščajte, ker tega pač ne morete in ne smete zahtevati, da bi se presvitli moj brat, vojvod münsterberški, pečal z malimi skrbmi Janeza Solnce ali njegovega ranarskega sorodništva!“

„In vender bi vas prosil, visoki gospod, da me

Primož Trubar.

samo za malo trenutkov zaslišite. Krivica, ki me ugnoblja, je tako velika, tako grozna, da jo more odpraviti samo vaša mogočna roka!“

„Povejte torej že vender kedaj, kaj hočete?“ umešal se je general Herbart. „Toliko vsaj vidite, da nas motite v važnih razgovorih!“

„Govorite tedaj!“ pritrdil je tudi glavar, če se stvar že ne da odložiti!“

„Hvala vam, visoki gospodje, da me hočete poslušati, in hvala pred vsem vam, svitli general, ki ste izpregovorili besedo za me!“

„Ne bodite pregostih besed, Solnce, nam se mudi,“ dejal je Volk Engelbreht

„Tako sem pri stvari! Tisto popoldne, ko je dohajala hrvaška konjica s svitlim generalom v mesto, hotela je gledati tudi Aua Rozina, moja ženica, ta krasen

sprevod. Pregovorila me je, in še le pozno zvečer sva se vračala po samotni cesti proti domu. Tedaj, akselencija, napali so me neznani lopovi skoraj pred mestnimi vrati, pobili me k tlom ter odtirali Ano Rozino v log. Da, skoraj pred mestnimi vrati, prav tako, kakor je to navada v Bosni in Turčiji!“

„Obžalujem vas, Janez Solnce,“ izpregovoril je nato Volk Engelbreht hladno, „dal bodem ukaz, da se zlo-deji preganjajo, in če jih zasačimo, občutili bodo teško pest pravice. Morda pa je samo šala! S svojim zakonom ste stopili v različno sorodstvo! Znano pa je, da pri-prosto ljudstvo ni izbirljivo pri šalah! Vse se bode pokazalo, samo čakati morate! S tem, menim, da je naše posvetovanje končano in da bode te sedaj s primerno ponižnostjo zapustili to sobano, v katero ste prihrumeli s prav neplemenitaško nesposodbnostjo!“

(Dalje prihodnjič.)

S v a t b a.

Gaj vam pravim, dragi moji bratje!
Danes bodite vsi moji svatje!
Praznično obleko oblecite,
Sablje zlate danes opašite.
Brzonoge konje obrzdajte,
Piti jim rebulje sladke dajte;
Da kot krotki golobiči beli
Bodo v daljnje kraje poleteli.
Sedem rek še nam je prebroditi,
Gore tri visoke prehoditi;
Tam za tretjo goro ona biva,
Ki bo moja žena ljubezniva.
Lepša kakor Vila je na gori,
Lepša kakor rožica ob zori,
Bisera leskeča — nje očesa,
Lica njena — jasna so nebesa.“
Solnce izza gor je posijalo,
Pet se bratov je na pot podalo.

Kakor beli tiči, golobiči,
Čez doline tekli so konjiči.
Po dolinah podkve so bobnele,
Bratje pesmi peli so vesele.
Prebrodili reke so široke,
Prehodili gore so visoke. —
Brzi so konjiči prileteli
Sredi polja k ljube hiši beli.
A iz hiše radost ni donela,
V nji mrtvaška se je pesem pela.
Deklica na odru je ležala,
Snubni prstan v rokah je držala.
Bratje rakvo njeno so nosili,
V črno zemljo deklico spremili.
Starši brat na grobu beseduje:
„Danes svatba moja se praznuje!“
Sklonil se potem nad ljube grob je,
Našel poleg ljube svoj pokop je.

Ksaverij.

Dr. Josip Kranjec.

(Dalje.)

Jeseni leta 1846. in leta 1847. je potoval Kranjec po Salzkammergutu in po Nemškem, ob Reni in po Švici. Potem je jeseni leta 1847. napravil v Celovci pri tedanjem prizivnem sodišči praktični kazenskosočni izpit. Ker je ostal še vedno v Kodoličevi rodbini, pripravljaj se je tudi za pravoslovne rigorozne ter je bil tudi že položil prvi strogi izpit, ko je prihrumelo viharo leto 1848. Kranjec pravi nadalje: „Da bi se naukom popolnoma posvetil, odpovedal sem se odgojateljstvu. Nekaj časa je šlo; tudi drugi rigoroz sem sijajno dovršil, toda služba narodne straže in moje delovanje v znanem „Slovanskem klubu“, ki se je

ostro zaobrnil proti separatističnim nazorom nemčurjev (Deutschthümmler), odvrnila sta me nagloma od nadaljnega rigorozovanja. K temu je usoda hotela, da me je moj domači volilni okraj v Slovenjem Gradci volil za poslanca za avstrijski državni zbor. Sedaj sem bil pač v v devetih nebesih. Polen idej, narode osrečujočih, odpotoval sem meseca julija 1848. k dunajskemu državnemu zboru, da sodelujem na temelji, ki je imel, kakor se je tedaj mislilo, za vso bodočnost določiti razvijanje Avstrije.

Proti mojemu namerjanju je bilo moje tamkajšnje delovanje ničevno; za parlamentarno delo nisem ustvarjen

in iz istega časa sem ohranil samo zmes zanimivih srečnih in nesrečnih spominov¹⁾. Samo jedne okolnosti hočem omeniti, ker je bila odločilna za mojo prihodnjo usodo. Državni zbor je početkom septembra določil, da se popolnoma odpravi podložnost kmetij ter je ustanovil obliko odškodovanja, kateri sklep je Nj. Veličestvo potrdil po vsem obsegu. Radost in veselje odločilne množice ljudstva in seosebno mojih volilcev sta bila prevelika na to naredbo, da bi jej iste ne bil kar najhitreje objavil po tiskanih okrožnicah. Potakem so kmetje takoj dosednji gosposki odpovedali desetino in druge davščine, do česar so sedaj pač pravico imeli. Dasi je bila pravica čisto na moji strani, kar je baš bodočnost pokazala, to sem si nakopal s tem tako med graščaki kakor med duhovniki mnogo sovražnikov. Podpihovan po obrekajočih spakih, ovadijo me pri okrožnem sodišči, da hujškam ljudstvo, ter prouzroče s tem preiskavo proti meni. Okrožno sodišče se je seve mahoma prepričalo, da je nesramno dolženje čisto ničevno, toda po izreku rimskega pesnika, da se vedno nekaj prime, ni se vendar nikedar čisto odvalil sum, češ ko bi pa ipak kaj na govoričenji bilo, ter mi je ta okolnost še po mnogih letih napravljala prav klobnih zadreg; o čemer pa kasneje²⁾.

Zatem opisuje Kranjec v kratkem silovitost dunajskega ljudstva za časa, ko se je mesto (meseca oktobra 1848) oblegalo, in izraža veselje, da se je po uzetji mesta (30. oktobra) napravil zopet pravi red.

Ker se je državni zbor potem premestil v Kromžir, ostal je tudi Kranjec tam do razpusta 7. dan marca 1849.

Vrne se v Gradec in doseže dostojanstvo doktorstva 2. avgusta 1849.

Kranjec piše dalje: „Odšel sem za nekaj tednov k materi, potem zopet v Gradec, kjer sem ob enem s svojim bivšim tovaršem³⁾ Bučarjem kandidoval za stolico avstrijskega državlanskega in kazenskega prava, ki se je ondaj imela začasno napraviti na graški veliki šoli. Zmagam ter z ucnim letom 1849/50³⁾ pri znatni udeležbi pričnem v nemškem mestu svoja predavanja v jeziku do tedaj skoro zaničevanem. Naloga, ki sem si jo stavil, ni bila mala; slovenščina, tolikodane brez slovstva,

¹⁾ Čitanja bi bilo vredno, da nam kak soparlamentarec Kranjčev kaj pove o tem njegovem delovanju, kakor tudi priobči okrožnico njegovim volilcem, zaradi katere je toliko prestal. Pis.

²⁾ Dr. Janez Bučar umrl kot odvetnik v Postojini 1. 1868.

³⁾ To, kakor marsikaj naslednjega, ne ujema se s poročilom g. J. Dečka v Lj. Zvonu 1883. str. 539. Kranjec je torej pričel predavanja z zimskim tečajem 1. 1849/50 in jih je končal z letnim teč. 1. 1853/54.

ni imela najnavadnejših izrazov, kakeršnih treba juridičnemu predavanju. Vse to se je moralo še le ustvariti, in sicer v obliki, razumljivi vsakemu, slovenski jezik znajočemu.

Slušatelji niso imeli niti slovenskega zakonika, da bi jim bil pri predavanjih v podlago; trebalo ga je še le sestaviti. Potemtakem mi je bilo rečenega leta dosti dela, celó ker dovršeno predavanje prvo leto zahteva posebnih znanstvenih priprav. Vender sem že meseca julija 1850. dokončal slovenski prevod zakonika, obsegajočega 1502 paragrafa, ter ga predložil ministerstvu s prošnjo, da se da, morda po pregledu, natisniti. To se je tudi zgodilo, dasi še le kasneje. Uzvišeni moj zavetnik, naučni minister grof Thun, poslal mi je zato lastnoročno pisano pohvalo.¹⁾ Toda zadobljena docentura mi je dala pri lastnem mi veselju do dela premalo opravila. Že februarja 1850. sem ustopil ob enem za koncipijenta k cenjenemu odvetniku in županu Dr. Ulmu²⁾, kjer sem ostal do Velike noči 1854, ko sem bil premeščen v Ljubljano. Leta 1851. je Kranjec nadaljeval prejšnja predavanja, o počitnah pa je šest tednov potoval po Nemškem ter preko gornje Francije krenil k tedanji svetovni razstavi v London.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Zgodovina slovenskega obč. civilnega zakonika je po dosedanjih tiskanih poročilih in dobrohotnih pojasnilih p. n. gg. Cigaleta Matije in Svetca Luke le-tá. Obč. civilni zakonik je 1. 1848. jelo prevajati in pretresavati „Slovensko društvo“ v Ljubljani. Pod vodstvom c. k. aktuvarja in začasnega učitelja avstr. civilnega prava v Ljubljani Mažgona pritiral se je prevod do §. 620 in se je do tu natisnil v tedanji „Sloveniji“. Mažgon je v poletju 1. 1849. umrl; Kranjec, ki je t. l. začel na graškem vseučilišču predavati obč. civ. zakonik, nadaljeval je prevod do konca ter ga potem predložil ministru Thunu, da se tiska. Prevod je bil pisan na osmerki in brez tolmačenja. Minister Thun je stvar odstopil ministru pravosodja, pod katerim je takrat bil tudi redakcijski urad drž. zakonika. Tako je ta prevod prejel g. M. Cigale v popravo, ki ga je po lastnih besedah — „trudeč se najmanj leto dni“ — vsega predelal. Pri tem sta mu pomagala seosebno gg. Luka Svetec, sedaj c. kr. beležnik v Litiji, dobroznani rodoljub, in Fran Jeriša (porodil se 1829. l. v Št. Martinu pod Šmarnogoro, umrl mes. septembra 1855. l. na Dunaji za kolero.) Da si je medtem izšel hrvaški prevod civ. zakonika, vender rečeno popravljanje ni bilo lahko, — Kranjčev rokopis je bil zaradi tega ves popisan in se je menda pozneje zavrzel. (G. c. kr. pristav pri c. kr. mestno odrejenem sodišči v Ljubljani dr. Th. P., svak pok. Kranjca, nam je nekoč trdil, da ga ima on!) Po mnogih mukah se je dal minister Krauss preprostiti, da je dal ta popravljeni prevod 1. 1853. natisniti v 500 izvodih, kateri so pa sedaj že razpečani.

²⁾ Dr. Ulm je bil rodом dolnji Štajerec, menda od Središča.

Iz sazavskih letopisov.

Zgodovinski roman. — Češki spisal Václav Beneš Třebizský, poslovenil —l—r.

(Dalje.)

Ribič se usede v čoln in odide na reko.

Starka zbeži v sobo po škarje in ostrizje malodane do golega utopljenki glavo. Kakor tigrici so se ji svetile oči, ko so škripale škarje v bogatih kodrih.

O poldnevu se ribič vrne; prvo, kar je v ribarni opazil, bila je do golega ostrizena glava utopljenke. Nagubanči čelo, ali ženi ne reče nič. Celi dvofuntni karp je ležal na mizi v skledi črne omake in iz druge sklede

je dišala nasproti jikernata juha. — Proti večeru izkoplje ribič zraven grobov novo jamo. Prime dekle pod ramenoma, pokropi z rečno vodo in položi vanjo utopljenko. In ko jo je zagrebel, pokrije z mahom prst, poklekne na grob in glasno moli „Očenaš . . .“

Potem pa ulomi dve veliki hrastovi veji, položi ji drugo čez drugo v podobi križa in ji postavi na grob.

XV.

Božetech v Krušinovem dvoru.

Krušina in žena sta iskala Radke čela dva dni; ali nista je našla.

Kmet se je vrnil domov ves utrujen in jadikovaje. Nič nista izpregovorila. Dobravka možu ni nič očitala. — Še le sedaj je čutil Krušina, kako mu je tesno brez Radke.

„Bolje bo, ako je mrtva. Veliko bolje, nego da bi bila v življenji na sramoto sebi in nam,“ izpregovori Krušina.

„Mamica, si li našla Radko? Meni se zdi, da je več ne bomo videli in da jo je nam voda odnesla,“ zajoče hči in kmet pogleda skozi okno na dvor, da bi žena solz v očeh ne zapazila.

Potem se vzdigne in gre v samostan. Doli na dvorišči sreča brata Kanana.

„Tako, tako! Slišal sem, da se ti je hči nekam izgubila. Bode že kje dobro skrita,“ nagovori menih kmeta. „Vrni se z menoj; povedal ti bodem svoje mnenje.“

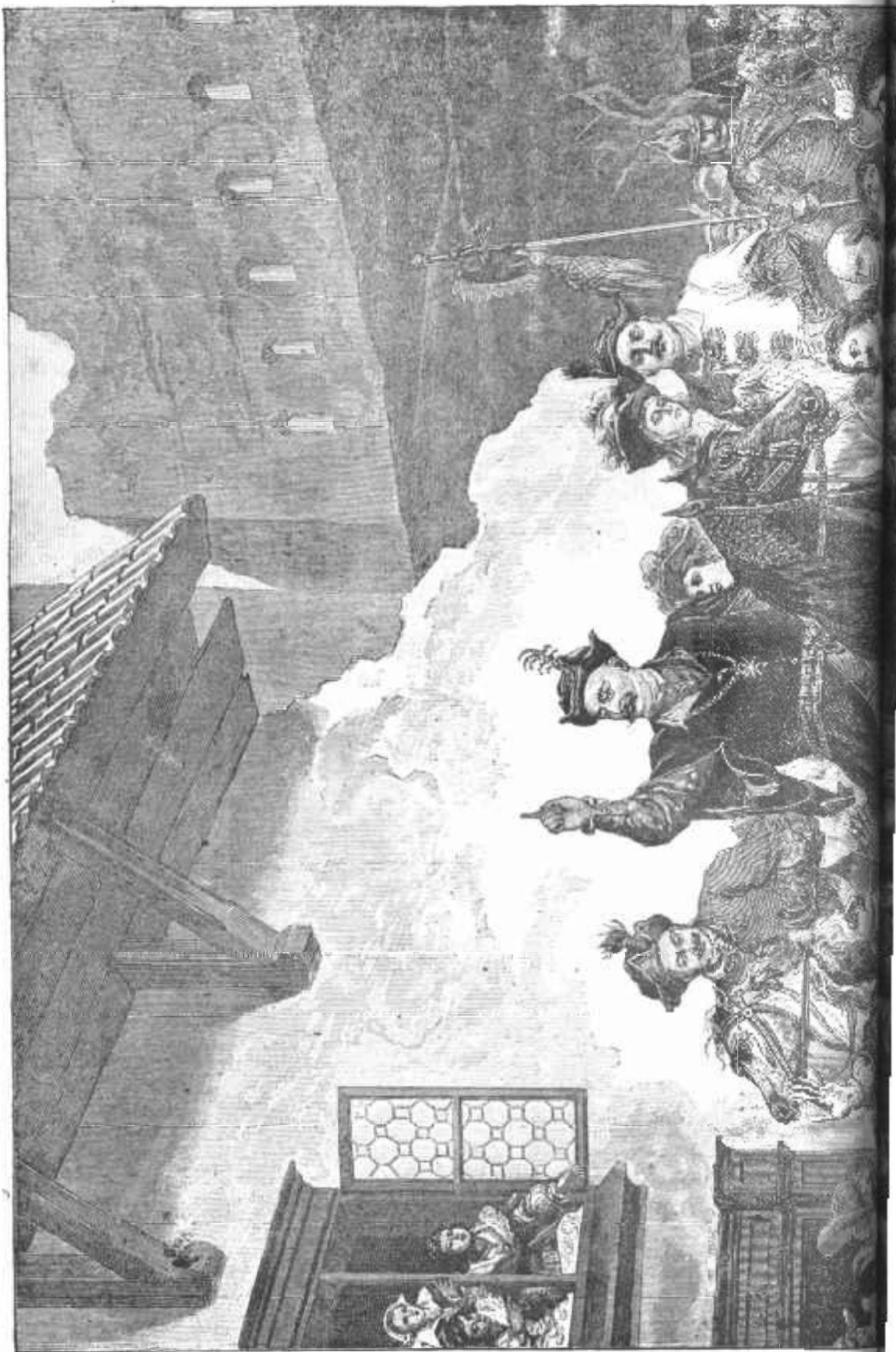
Krušina se molče obrne in gre za menihom po dvorišči k bregu.

„Zvabil ti jo je kam, da bi bil varen pred teboj in pred njim. Ljudi, ki dajo potuho, je dosti. Saj veš, da denar slepi in da bi ž njim mogel še celo to le reko ustaviti.“

Kmet molči in gleda v travo, kakor da bi v nji iskal biserjev. Le kapo si potisne niže na čelo. Danes ravno ni bilo vroče, ali Krušini je teknel po obrazu pot v mnogo curkih.

„Zavohal je nekaj, in zato jo je spravil s pota. Prišeči na to sicer ne morem. Ali na misel mi je tako prišlo in nemožnega ni nič. Pa bodemo že spravili to še na dan.“

Kmet hitro obstoji in se postavi pred meniha. Stala sta ravno nad reko. Le jeden korak, in oba bi bila mogla biti takoj v valovih.

„Vidiš te le valove tu doli, kako se dvigajo in ženo? Slišiš, kako reka buči, kakor bi se jezila?“

Menih prikima in se umakne za nekoliko korakov od brega; ali Krušina potegne brata Kanana nazaj.

„Čemu to? Hočeš li me strašiti, kakor si strašil Radko, ko je bila dete? Moral bi jo bil bolje vzgojiti, in potem bi ti je ne bilo treba iskati celo noč in cela dva

Kmet se strese jeze; bilo je na njem poznati, kako rad bi bil tega meniha razdrobil in ga v Sazave globino potopil. — Bilo je tu globoko. Ako je kdo v reko zagnal kamen, štrbunknilo je tako, kakor če se ustrelil v votel sod.

„More li oče hčer bolje odgojiti, nego sem jaz Radko odgojil?“

„More, Krušina! Tvoja hči se je navadila ljubkovanja tudi z onim Strachoto. Tudi to bi bil moral pretrgati.“

„Moral bi bil ti, plešec! Pa bi mi ne bilo treba stati tu s teboj in ti groziti z valovi, in tebi bi ne bilo treba mi povedati, da je moja hčer zapeljal opat Božetěch. Toda vprašaj se zadnjikrat: bi li mogel to s svojo smrtjo potrditi?“

„Čemu me hodiš iskat, ako mi ne veruješ?“

„Odgovori na moje vprašanje!“

„Ne bilo bi ti treba tu stati, ako bi bil hčer bolje izredil in namesto mehkuženja — —“

„Ne žali me, sicer . . .“

„Že si mi nekočkrat grozil. Zmoreš me. Ne bom se ti branil. Ako hočeš, vrzi me v reko in potem se prašaj, zakaj si to storil. In valovi ti odgovore namesto mene: zato, ker ti je opat zapeljal hčer in ker ti je to ta menih povedal!“ govoril je z ledenim glasom redovnik in njegovo zbadljivo oko jo krožilo po cvetkah, ki so gledale na bregu izmed goste bujne trave.

„Čemu mi očitaš zmiraj, da otroka nisem dobro odgojil?“

„In si ga li morda dobro? Novič te vprašam, je li kaj vredna hči, ki gre od očeta in matere? Opat jih ima že petdeset; ali ima do sedaj še lep obraz, in njegove oči umejo čarati. Vem, kake učinke ima njegov pogled na brate.“

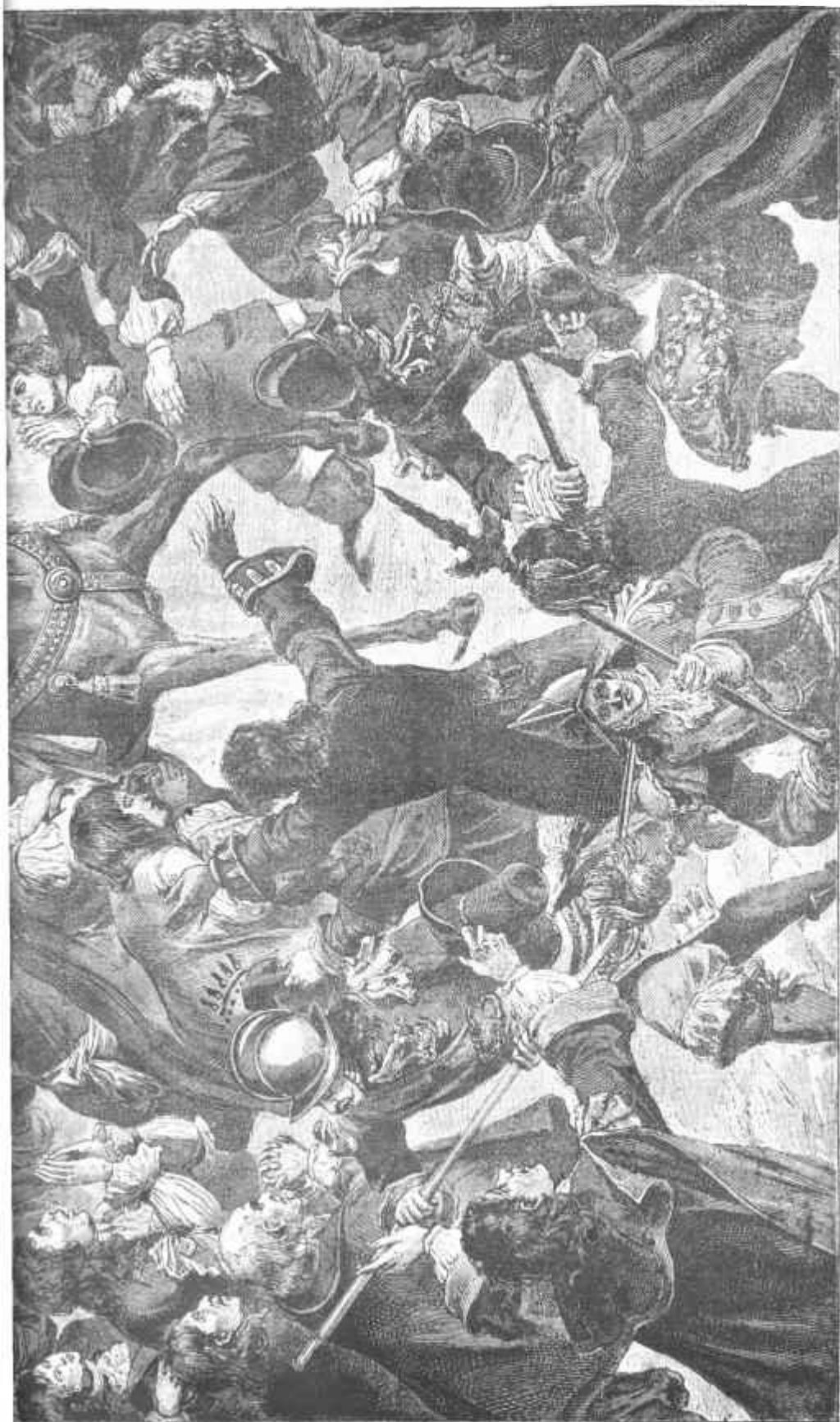
„Radka tedaj ni kriva? Pač pa on — le on?“

„In vender si hotel mene vreči v reko in ne opata, kot da bi ti bil jaz hčer odpeljal.“

Krušinova žena je opazila dobro moža z redovnikom na bregu.

Temu Kananu se ni nikdar upala pogledati v obraz. Zmiraj je bil njegov obraz tako potuhnen in njegove oči so se redno tako strašno svetile, da je nehote morala glavo povesiti.

dni. Dobra hči se nikdar tako ne spozabi, da bi ubežala od očeta in matere. To je, da bi jo bil imel bolje odgojiti, pa bi mene ne bilo treba strašiti s temi valovi.“

Poljskega kralja Jana Šobieskega slavnostni uhod na Dunaj dne 13. septembra 1683.

„Čemu odkladati? — Ne morem li zapeljivca s svojo roko kaznovati?“ vpraša Krušina z otožnim glasom in meniha še ne pogleda.

„Ne moreš!“

„In zakaj bi ne mogel?“

„Zato, ker na višegrajskem prestolu sedi, ako ne Božetčehov zavetnik, tedaj vender brat Vratislavov, opatov varuh.“

„Predno zasede prestol drug knez, utegnem umreti.“

„Ako umreš, poskrbi kdo drugi, da se maščuje za te.“

„Tedad hočem čakati do starih dni!“

„Ne boj se, učkaš prej; ne bode ti treba čakati sivih las.“

Menih odide potem počasi v samostan.

„Nič nisi vreden. Dobro ti vidim pod obleko, ki jo nosiš na sramoto svojemu redu. — Ali bi bil morda le tvoje orodje in si me le iz sovražstva naščuval proti njemu? Ali zakaj je to dekle ubežalo in zakaj ni nikjer o nji sledu? — Kakor bi mi vse skale tu okoli ležale na prsih, tako teško mi je. Kako teško diham! — Hči moja — Radka moja! Morda pojde tudi oče za teboj!“

Menih se obrne, veter je prinesel kmetovo tarnanje do njegovih ušes. Ali brezčutnež se nasmehne temu klicanju obupnosti, temu tarnanju ranjenega srca.

„Še le potem moreš za njo, Krušina, ko mi dobro poslužiš. Potem pa ti v reko morebiti pomorem še sam. Močan človek si. In tak uzdrži več, nego samo to, ako se mu hči utopi,“ govoril je zlobno menih in se spusti hitreje proti samostanu.

Krušina pa je korakal dalje in dalje med skaline. — Bog ve, kolikokrat že v poslednjem polletju?

In ko se je vrnil zopet v dvor, stopil je v sobo skoro isti trenotek kot opat.

Kar so Radko pogrešali, bil je Božetčeh tu že nekolikokrat; ali nikdar ni dobil nobenega doma.

In ko je danes stopil v sobo, malone da se je ustrašil. Obe dekletci sta sedeli v kotu objokani, in kmet mu še odzdravil ni.

„Kje imata mamico?“ vpraša ji opat.

„Zunaj joka za Radko,“ povesta z jednim glasom dekletci.

„Bog te je poskusil, Krušina, in te obiskal s teškim križem. Tako pogostoma dela svojim vernikom, da bi bila večja njih ljubezen.“

Krušina pa je zmeril opata z ostrim pogledom, polnim očitanja.

„Da me je Bog izkusil, opat? Ne verujem. — Ko bi tako izkušaval ljudi, kakor po tvojih besedah mene, veruj, da bi njegove častilce mogel sešteti na prste,“ zamrmra kmet s temnim glasom.

„Svojega Boga kolneš, Krušina. Bolje bi bilo, da molčiš. Vrnili bi tvojemu srcu pokoj — —“

„Kateri si ti zlovoljno pod svojo streho razdril! — Ti, opat, in nikdo drugi. Čudiš se, da ti to pravim? — Slišal bodeš še več. Danes te je sem privela nesrečna

naključba. Izženi me s tega dvora, stori me berača ali daj mi vse skale okoli samostana izpremenjene v zlato bode mi vse jedno.“

„Krušina! Krušina! — Jaz sem prišel z dobrim namenom.“

„Verujem, da si prišel z dobrim namenom, ali tako kakor hodi gad, ko se po zimi splazi v toplo izbo, in pogrevši se, piči.“

Kmetove oči se divje zasvetijo.

„Pozneje zveš še več. Za sedaj se ne drzni, da bi mi prišel v drugo pred oči.“ Krušina zagrozi opatu v oči, potem se vrže na stol in si podpre glavo z rokama, ali tresle so se mu, da so komaj glavo držale.

„Odpuščam ti, Krušina, iz srca, ker te poznam, in odkritosrčno hočem moliti za te, da bi Bog ustavil tako grenko izkušnjo.“

Kmet ne odgovori ne besede; ali zdelo se je, da prihajajo iz njegovih prsi vzdih, zadržanemu joku podobni.

Božetčeh je šel naravnost v samostan. Danes ne krene nič k delavcem, katerih je delalo v kameniških kočah še jedenkrat toliko, kakor minolega leta.

V svoji izbici poklekne pod križ in moli za Krušino, da bi ga Bog ne izkušal z najtežjo rano, in ako je že izkusil, da bi jo od njega odvrnil, ker njegovo srce je dobro in plemenito.

Opat je mislil, da je kmet zblaznel.

Otroka sta zbežala ven k materi ter jej čisto poplašena pripovedovala, kako je oče opatu grozil in kako se sedaj za mizo joče.

Dobravka je sedela za dvorom pri reki. Dekletci se usedeta k materi v travo in kmalu zadremljeta.

Krušinova žena je zrla že dolgo časa v reko, z zaprtima ustnicama in nenavadnim izrazom v obličji.

Hitro jo nekaj pretrese kakor mrzlica, in dekletci, ki sta imeli glavi položeni v materino naročje, vzbudita se in jo z zarudeli očmi pogledata.

Dobravka je poljubila vsako na čelo in si pomislila, da so otroci včasih res angelji varuhi. Ko bi se ne bila prebudila, bila bi morda že v valovih.

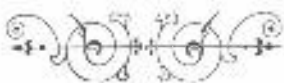
Z nepremagljivo silo jo je nekaj vabilo v vodo, in zdelo se ji je, da na dnu vode vidi Radko, kako steza roke po materi in šepeta iz dna, da je v vodi tisočkrat bolje, nego gori na svetu.

Danes je prvič ta misel Krušinovi ženi prišla v glavo in ugnezdilo se ji je v umučeno srce, da bi tam res mogla biti Radka.

Še le pozno zvečer se vrne v dvor, vodeč obe hčeri za roko in globoko si oddahne, da je že proč od te reke.

Med delavci so se širile neke tajne vesti in oči v govor pogreznjenih so obstajale zmiraj na samostanu in na krilu, kjer je opat stanoval, in na dvoru pod samostanom.

(Dalje prihodnjič.)

P e s e m

o carji Ivánu Vasíljeviči, mladem opričniku in pogúmnem kupci Kalašnikovu.

Zložil Lermontov. Preložil Josip Kržišnik.

(Konec II. dela.)

Plašila sem še močnejše se;
Zavrtélo se jè v vzbúrjeni mi glávici.
In začél me jè celovát' — laskát',
Poljubljáje mî prigovárjal je:
— Razodéni mi, česa tréba ti,
Deva ljúbljena, dragocénjena!
Hočeš bíserov ali zlatá li?
Kot caríco okrasotím te jaz,
Da začnó te vse zavídati.
Le umréti mi ne dáj smrti žalostne,
O poljúbi me ter objèmi me,
Če práv le jèdenkrat na razídenje! —
In dobríkal se mî, celovál me je,
Da na líci mî še sedáj goré,
Z živim plamenom se razlívajo
Močno sóprni mî poljúbci njegà.
A pri vratih soséde so glédale;
Smejé se, naju s prstom kazále so . . .

„Ko iz rók se mú sèm iztrgala,
Proti dómu sem zastrmoglávila;
In ostáli v rokàh so razbójnikovih
Moj prelépi robec — tvoj podárek mi,
In buhársko mojé naličije.
Osramótil je, onečástil me,
Mene pôšteno, neokáljeno —
In kaj zlé soséde poréčejo?
In na óci komú naj se javím sedaj?

„Oh, ne dáj me tí, svoje žéne izvesté,
Zlim grajáteljem v zasmehávanje!
Na kogá, razven na té, naj se nádejem?
Na pomóč kogá naj zaprósim li?
Na vsem širnem svéti sem sirótica;
Rodni óčka moj v hladni zemlji spi,
Tik njegà leží mojá mámica,
A moj stárši brat, ti sam dóbro veš,
Brez glasú izgíno! je na túji strani,
A moj mánjši brat — déte malehno,
Dete málehno, nerazúmno še . . .“

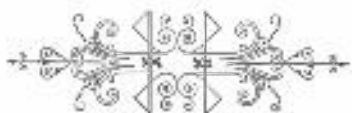
Tak je právila Aléna Dmítrevna,
Goreče solzíce prolívála je.

In pošíla Stepàn Paramónovič
Po svojá bráta mladóstnejša;
In prišlá njegà sta brata, prikloníla se
In besédo tako progovóрила:
Ti povéj namà, staréjši brat,
Kaj se zgódilo je ter prikljúčilo,
Da poslál si po naju vè nóčno temò,
Vè nóčno temò zamrzneno?“

— Vama skážem, bratca mî ljúbljena,
Da béda tvrdà se meni pripetíla je:
Onečástil čisto nam je ródbino
Zli opričnik carski Kiribéjevič;
A sramóte take ne strpí vrl duh,
Ne prenése je srcé mladéniško.
Kedar jútri li bode bój s pestmí
Na Moskví — reki pri sámem carji,
Jaz izídem tedaj na opričnika,
Bíl na smrt se bodem do poslédnjih sil;
Če on mène podrè — vidva boríta se
Za svetó pravíco — mamico,
Ne plašé se, bratca mî ljúbljena!
Vidva mlajša kot jaz, močí kréplje sta,
Grehov mènj se na vaju nabrálo je,
Zató môrda Bog vaju usmíli se!

In govóрила njemu bráta sta:
„Kamor véter píše v podnebésji,
Tja gredó i obláčki poslušlivi;
Kedar zóve glasno ôrel môdrokril
Na krvavo li dolíno polja bójnega,
Zove pírovát, mrtvih trúpel kljevát,
K njemu málehni orlíci se zlétajo;
Ti si stárši brat, drug rodítelj si;
Delaj sám, kakor znaš in kakor veš,
In midva te, rôdnega, ne ostáviva!“

Déca, popevájte — gósli ubirájte!
Déca, oj le pijte — zgódbo to pojímíte,
In potéšíte dôbrega bojárina
In bojárinjo, njegà belolícnico!

Slovenci in Hrvati v Pragi.

Spisal Anton Trstenjak.

(Dalje.)

Naudušeni klici „Slava!“, s katerimi je vse občinstvo odobravalo govornikove besede, posebno ko je govoril o našem „Narodnem domu“ in o našem „Narodnem gledališču“ v Ljubljani, razunele so tako jako navzočne Čehi, da so se slišali klici: „Da bi le Slovenci skoro dobili ta narodna zavoda!“ Čehi namreč sami vedo iz svoje izkušnje, koliko koristi za narodno stvar prinaša narodno gledališče.

Potem je govoril Poljak g. dr. Karlovicz iz Litve. Dr. Karlovicz je dovršil vseučiliščne nauke v Hajdelbergu in se je za nekaj časa nastanil v Pragi, da se seznani s češkimi odnosi. Govoril je v poljskem jeziku in je rekel med drugim: „Predragi bratje! Danes so se sešli trije zvesti sinovi matere Slave, da si po dolgem času podajo in stisnejo bratovske desnice. Trije sinovi, razkropljeni na razne strani, razdeljeni od sovražnika, ali spojeni z uzvišeno bratovsko ljubeznijo in s svojim poslanstvom, katero nam velewa, da se moramo zbirati in boriti pod jedno zastavo. Imamo, dragi bratje, skupne namene: pridobiti si samostalnost v narodnem in političnem pogledu in gojiti zapuščeno cvetko slovanske uzajemnosti. Bratovskemu shodu tedaj napijam iz polnega srca: „Živili naši dragi gostje Slovenci in Hrvati!“ Dr. Karlovicz je končal svoj govor z navadnim poljskim geslom „Kochajmy się!“ (Ljubimo se!) in s češkim: „Nedej me se!“ Dà, ljubimo se, kajti samo v naši uzajemni ljubezni bode moč in poroštvo boljše bodočnosti; ne udajmo se, bratje, zbirajmo se okrog svoje drage matere Slave in ne dajmo si zatirati svojih narodnih pravic.

V imenu Hrvatov je ta večer govoril g. Polivka, slaveč iskreno bratovstvo med Čehi, Slovenci in Hrvati, to bratovstvo, danes tako lepo zasvedočeno, da bi ostalo vekomaj med nami in se razširilo na vse Slovane, v imenu češkega akademičnega društva pa g. Kronbauer. Velikošolec Kronbauer je v daljšem govoru omenjal naših slovenskih dijakov poudarjaje, kako je potrebno in važno za poznejšnje delovanje, da se že mlada srca združujejo. Slovenski dijaki so se začeli v zadnjem času pridno učiti češkemu jeziku. Od Čehov dobivajo češke knjige, iz katerih zajemajo silo, podporo in nadejo — v svoje ustanje. Češki dijaki hočejo posnemati svoje slovenske tovarše. Krepčajmo se tedaj, dejal je g. Kronbauer, da boste vi straža jugu, kakor bodemo mi straža severu, da si bode Slovanstvo moglo kedaj oddahniti.“ Svojo notranjščino nam je treba poznati, svojo duševno moč nam je treba krepčati, duševno se združevati: a to je mogoče samo s tem doseči, ako se učimo jezike in prebiramo književne proizvode svojih bratov. Tako in samo v tem znamenji bodemo zmagali.

Kar je o poletji žejnemu potniku hladna studenčnica, to so bili našim dušam vsi govori, kateri so blazili naše najsvetejše in najblažje čute do Slovanov, do bratovske ljubezni. Preuzvišeni vladika Jos. J. Strossmayer pravi v svojem zahvalnem pismu do rodoljubov v Dalmaciji, ki so mu čestitali o njegovi sedemdesetletnici,

da je on vedno združeval ljubezen do naroda in do Boga, in pristavlja, da Bog meri ljubezen do sebe po tem, kako kdo ljubi svoj narod. V svetem pismu, navaja vladika, je stavek, ki potrjuje njegove besede. Sveto pismo namreč pravi: kdor ne ljubi brata svojega, a de, da ljubi Boga, nima prave ljubezni. Te zlate besede pokladam na srce vsem Slovencem. Nekateri pri nas namreč učé, da je prvo treba ljubiti Boga in širiti katoličanstvo; njim je vse jedno vsaka narodnost; narodnost ljubijo v drugi vrsti. Naj bi združevali ljubezen do naroda z ljubeznijo do Boga; naj bi nam bil uзор katoliški vladika Strossmayer! Ljubimo tedaj narod svoj, ljubimo brate svoje, saj sam vsemogočni stvarnik meri z našo bratovsko ljubeznijo ljubezen do samega sebe. Pod to zastavo stopimo, bodimo vsi! Bratovska ljubezen se je predivno razvijala in utrjevala med nami v Pragi; temu je bila priča vsaka beseda, ki se je izgovorila v „Měštanski besedi“. To je tudi posebno poudarjal gosp. Ivan Hribar, ko je napil zlati Pragi v slovenskem in češkem jeziku. V slovenskem jeziku je dejal govornik:

Dragi bratje!

Odpravili smo se iz slovenskih krajev v Prago, v ono Prago, katero ljubimo iz vsega srca. Prišli smo, da bi se v Pragi, v tem ognjišču češkega življenja in češke moči, z vami seznanili, da bi se seznanili z njenimi krasotami in napredkom češkega naroda. Praga je zares slovansko mesto; to smo videli na vsakem koraku svojem in to vidimo tudi zdaj. Znana nam je Praga iz opisov, iz knjig in novin. To, kar smo zvedeli o njej, budilo je simpatije naše do nje. In moram priznati, da smo v vsem presenečeni, ker tega, kar smo videli in zvedeli, nismo pričakovali. Toliko dokazov ljubezni do našega naroda; dokazov, katerih smo bili priče od meje pod Krkonoši in do tega središča češkega, je najdivnejše zasvedočevanje zavednosti češkega naroda. Verujte, da so nam solze radosti stopale v oči, ko smo videli toliko lepega bratovstva. Gore in reke nas delé, ali denašnji dan nam je pokazal, da je z duhom in srcem združeno, kar je razdvojila priroda na sever in na jug. Zahvaljujemo se glavnemu mestu kraljevine za vse naudušenje. Pri nas podajemo hleba in soli za dokaz gostoljubnosti, ali vi ste nam dali svoje srce. (Govornik sklène svoj govor v češkem jeziku.) Velečenjena gospoda! Z veliko radostjo smo gledali, kako bratovski so nas pozdravljali vaši braje na svoji zemlji. Na vsaki postaji so nam izražala svoje simpatije društva, zbori, gospodje, gospe, dekleta, možje, stari in mladi. Češka Třebova, Choceň, Pardubice, Kolin, Češki Brod so nas sprejeli v odprto naročje, a Praga nas pritiska na svoje srce. Praga ni samo caput rěgni, Praga je tudi srce češkega naroda. Dovolite, da temu staroslavnemu mestu napijem iz globočine srca v imenu vseh nas, v imenu vsega naroda slovenskega: Vivat, crescat, floreat naša slovanska mati, naša zlata Praga!“ (Dolgo trajajoče burno ploskanje in klici: „Slava slovenskemu narodu!“ „Slava Pragi!“)

Nato stopi na oder g. Beneš iz Amerike. G. Beneš je češki Američan in je obiskal letos s svojimi američanskimi rojaki rojstno zemljo, zlasti zlato Prago, kjer so jih Čehi oberoč sprejeli. S toliko iskreno ljubeznijo in s tako polnim srcem niso še Čehi sprejeli svojih bratov. In kako bi tudi moglo biti drugače? Iz Amerike so prišli pogledat svoje sorodnike, prijatelje in znance. G. Beneš je jemal slovo od nas in od Čehov, ker se bode tudi on skoro vrnil čez ocejan v Ameriko. kamor so že odšli njegovi tovarši. Posebno je naglašal, kako se je sam prepričal, da vežejo bratovske vezi vse Čeha, in zdaj se še Slovenci in Hrvati vežejo s Čehi! Gospoda! Z veseljem pojdem preko ocejana, ker sem videl, da se spaja, kar skupaj spada. Bratje in sestre, to je duh časa, kateri nas vodi v naših hrepenenjih. Veliki mož jugoslovanski mi je na mislih, mož, kateri goji v sebi misel o združenji Slovencev in Hrvatov. To je djakovski vladika J. J. Strossmayer. Bodi mu čast in slava! Živio Strossmayer! („Slava mu!“ „Živio!“)

Slovenski dijak Žnidaršič se je zahvalil akademskemu društvu. Zahvalil se je za požrtvovalnost, s katero Čehi pri Slovencih pospešujejo, zlasti pri mladini, učenje češkega jezika. Slovenski in hrvaški dijaki so sklenili pobratimstvo, in zdaj s slovenskimi tudi češki tovarši. Živila slovanska uzajemnost! (Burno ploskanje.)

Slovenci so ta večer pripravljali posebno ovacijo svojemu predragemu prijatelju g. Janu V. Legu. Dolgo časa smo ga ta večer pogrešali v družbi, ker je g. Jan Lego kot ud odbora za naš sprejem imel ves večer sejo. Ko se je tedaj pokazal v dvorani, ustali so s svojih stolov vsi Slovenci in ga presrečno pozdravljali s klici: „Živio!“ Velečenjenega češkega pisatelja in prvega zastopnika dejanjske slovanske uzajemnosti v Čehih, g. Jana V. Lega, uzeli smo v svojo sredo in se mu zahvaljevali za brezmejno požrtvovalnost, s katero podpira našo slovensko stvar. Gosp. Jan V. Lego je, kakor piše g. F. E. v Jelin-kovem „Slovanskem Sborniku“ „pravým apoštolem vzájemnosti československé“. Mož jako izobražen v slovanščini, ves goreč prijatelj mladini, izbral si je za nalogo zbirati okrog sebe mladino, vzgajati jo in ji kazati pot, kako se ji je treba izobraževati v slovanskih literaturah. Blagodejni sad takega izobraževanja si lahko preračuna vsakdo. On izpodbuja češke dijake in jih podpira v učenju slovenskega jezika; tako jih seznanja z duševnimi proizvodi slovenskega naroda. Ž njegovim prizadevanjem je mnogo slovenskih spisov preloženih v češčino, a mnogo čeških se prelaga v slovenščino. Ravno kar je gospod Jan V. Lego ustanovil v „Měšťanskí besedi“ šolo, v kateri uči slovenski jezik ude „Měšťanske besede“, Sokola in druge, kateri pridejo drugo leto k nam v Ljubljano. V Pragi se je že namreč osnoval odbor za priredbo posebnega vlaka v Ljubljano. Tiste Čeha tedaj, kateri se bodo udeležili tega potovanja, uči g. Jan Lego slovenski jezik. Tako se približujemo, pravi naš prijatelj. Gosp. Jan V. Lego podpira neumorno naše „Dramatsko društvo“, a „Slovenska Matica“ ga je za izredne zasluge, ki si jih je pridobil za njo, imenovala za častnega uda. Njegova je zasluga, da so bogati češki obrtniki že na stotine goldinarjev podarili na oltar slovenske domovine v imenu slovanske uzajemnosti. Slo-

venci so mu hvaležni za to plemenito, nesebično delovanje, in naš zgodovinar se bode spominjal njegovega imena v naši kulturni zgodovini z največjo častjo. Slovenski dijaki, katerim pošilja gospod Lego češke knjige, podarili so mu letos krasen album s fotografijami v znamenje globokega spoštovanja in iskrene zahvalnosti. Ta album mu je izročila posebna deputacija slovenskih dijakov, ki so potovali z našim vlakom v Prago. Malo je tako naudušenih Slovanov, kakor je g. Jan V. Lego; on je sicer bival tudi nekaj časa med Slovenci, in v kratkem času mu je tako jako omilil slovenski narod, da ga ljubi z vso dušo kakor svojega. Ko je tedaj gosp. Ivan Hribar napil g. Janu V. Legu, uzdignili so se vsi navzočni in klicali: „Slava Legu!“ „Živio Lego!“ Dva Slovenca sta nato uzela slavljence na roke in ga nosila po dvorani, a Slovenci, Čehi in Hrvati so ga srčno pozdravljali. In tudi mi želimo iz polnega srca, naj nam milostno nebo ohrani uzornega Slovana na mnogaja ljeta.

Ko se je g. Lego zahvalil, sklene ravnatelj g. Lepař oficijalni del tega večera z naslednjim govorom: „Dragi bratje! Zemlje češke, slovenske in še druge, ki so danes pod žezlom habsburškega doma, bile so nekdaj spojene v vladikovini Metodovi. Ideja sv. Metoda je bila, da bi rasla in se širila naša uzajemnost. V njegovi vladikovini je gospodovala ravnopravnost; on je dajal Slovanom, do cesar so imeli pravico, in ni jemal Nemcem, kar je bilo njihovega. Ideja Metodova, ideja jednakega prava, je ideja slovanska. Delajmo, da se uresniči v celem obsegu za vladanja Njega Veličestva cesarja Frana Josipa I., čegar rojstni dan praznujemo jutri. Naj živi naš cesar in kralj Fran Josip I., a pri njem ideja slovanska, jednako pravo vseh narodov cesarstva! Na te besede je vse navzočno občinstvo ustalo in pelo stoje cesarsko himno.

Pohod na Hradčane.

Dne 18. avgusta.

Drugi dan smo že komaj pričakovali, da izide rumeno solnce in da o vshodu božjega solnca zapustimo svoja stanovanjšča in da si ogledamo vse imenitnosti praške. Neka tajna moč nas je gnala v Měšťansko besedo, v kateri smo se zbirali. Měšťanska beseda je bila naše shajališče ves čas našega bivanja v Pragi. In vsi smo prišli po osmih, vsi zadovoljni in blaženi. Pa kako ne bi bili zadovoljni? Občinstvo in časnikarstvo praško nas je jako iskreno sprejemalo na vseh potih, da nismo nikoli bili sami. „Pokrok“ je naš sprejem v „Měšťanskí besedi“ opisal blizu tako le: „Veselo je bilo gledati, kako so se v „Měšťanskí besedi“ slovenske dame družile s češkimi. Slovenski profesorji so posedli k češkim v kolo, a slovenski dijaki so si stiskali roke s češkimi. Franjevec, (Florentin Hrovat, vodja deške šole v Novem Mestu, ki je ravno kar izdal lepo knjižico: „Novomeško okrajno glavarstvo“) v prosti redovniški obleki, z belim pojasmom in s čislom, okrašen s cveticami in slovensko trobojnico, stiskal je roko češki mladini in s solzami v očeh izrekal svojo uteho o zavednosti češkega naroda. Isti „Pokrok“ je o gosp. Simonu Gregorčiču pisal v številki 226: „Simon Gregorčič, kaplan na Gradišči u Gorice, miláček

to národa slovinského. Ze slovinských, nyní žijících básníků jest Gregorčič největší, jeho nejvroucnější láskou k svému národu prodehnuté básně vnikají mocným účinkem i do nejnižších vrstev národa a stávají se obecným majetkem jeho. Před dvěma lety přinesly naše „Květy“ podobiznu a životopis Gregorčiče, nedavno pak podala „Zlatá Praha“ ukázky jeho výtečných plodů. — Druhý velezasloužilý muž jest profesor na odpočinku J. Trdina, nejlepší vypravovatel slovinský a otec studentstva slovinského, jenž svému národu mnohou výbornou sílu v mládeži vychoval. Nadalje je še „Pokrok“ omenil druhých ličnosti, kakor g. Ivana Hribarja, našega lista „Slovana“ in njegovih sotrudnikov, kako je namreč „Slovan“ goreč pospešnik slovanske ideje. Da bi „Pokrok“ Čehe še bolj seznanil z Gregorčičem, priobčil je v večernem izdanji, štev. 227., iz peresa Fr. Roháčka životopis Gregorčičev z naslovom: „Slovinský básník Simon Gregorčič“ in prevod njegove pesmi „Soči“. Ali ne samo naši slovanski listi, tudi drugi izven Avstrije so poročali o našem krasnem bratovskem sprejemu v zlati materi Pragi. Ves časnikarski svet je pripisoval veliko važnost našemu priходу v Prago, dobro vedoč, da se bode uzajemnost razširila tudi med druge Slovane, katerih sicer ni bilo omenjene dni v Pragi, ali kateri so gotovo z nami jednako čutili. Ni tedaj čudo, da so nas Čehi na vsakem našem koraku naudušeno pozdravljali; ni tudi manjše čudo, da so nas sovražniki opazovali in zasledovali povsod in na vsakem kraju, kjer koli smo se pokazali.

Zvedevši naši rojaki po slovenskih pokrajinah, kako iskreno prijateljstvo se je utrdilo prvi večer med Čehi in nami, poslali so nam svoje brzoglavne čestitke z Bleda, iz Pešte, Ljubljane, Gorice, Podgrada v Istri, Trsta, Ptuja in Maribora. V vseh brzoglavih se je slavila bratovska uzajemnost slovanska.

Dasi nas je bilo malo, da smo se kakor kaplja v morji izgubili v tolikem mestu kakor je Praga, ali vender smo ulili Pragi čisto drugi tip. Okrašeni na prsih s slovenskimi trobojnicami, hodili smo po mestu, po ulicah. Vsi ljudje so nas prijazno pozdravljali: „Na zdar!“ Samo malo kdo nas je zaničljivo pogledal po strani. To je bil Nemec. Bili smo prvič in le malo časa v Pragi, toda med češkim narodom smo se čutili kakor doma.

Do poludne ob devetih krenemo iz „Měšťanske besede“ po Ferdinandovi cesti; mimo Narodnega gledališča po obrežji Veltave dospejemo po Karlovem mostu na Malo stran; po Ostruhovih ulicah jo zavijemo na kraljevski grad. In ko tako korakamo na Hradčane, srečavali smo civilne in vojaške dostojanstvenike, ki so se peljali iz cerkve. Praznoval se je namreč ta dan tudi v Pragi kakor po vseh mestih naše države rojstni dan presvetlega cesarja in vladarja našega. Dospevši na vrh, razgrne se pod nami vsa Praga v svojem veličestvu. Reka Veltava jo deli na dva dela, ali jo zato spajajo lepi mostovi. Najlepši so že bili opisani v „Slovanu“, kakor tudi druge znamenitosti, zato ne mislimo opisavati Prage, in naj torej navedemo samo glavne stvari, katere smo videli. Zagotovilo se nam je namreč, da bode jeden naših sopotnikov opisal vse znamenitosti praške in svoj spis priobčil v knjigah „Družbe sv. Mohorja“. Moj namen pa

tudi ni v tej knjižici opisavati Prage in podajati nje zgodovine, ker bi to bilo preobširno.

Taka si tedaj, zlata Praga! Vsak kamen, na kateri smo stopili, je kos tvoje preteklosti. Ti si res češka. Nad 250.000 duš šteješ; med temi je tako ubogo malo Nemcev, da se izgube v tebi kakor kaplja vode v morji. Ti si res slovanska. Naši sopotniki so videli Dunaj, njegove prekrasne palače, kakeršnih je malo na svetu, ali zapustili so Dunaj hladnega srca; ta orjak nas je napolnjeval s spoštovanjem do človeškega napredka, ali ogreti nas ni mogel. Praga pa si je priborila naša srca; vse, kar smo videli, bilo je, kakor da bi se zamislili v davne čase slovanske zgodovine; po cerkvah in po javnih mestih je zapisana zgodovina češkega naroda. Kako v kratkem času smo se seznanili s preteklostjo češkega naroda, ž njegovo usodo na Češkem. In imeli smo tudi izvrstnega tolmača g. Ekerta, ki nam je bil ves čas našega bivanja v Pragi zvest voditelj na vseh sprehodih, ki nas je opozarjal na vse znamenitosti. Mož je globok znalec češke zgodovine.

Najznamenitejši del zlate Prage so Hradčany. Tu je neki 440 sob. Na Hradčanih je stolna cerkev sv. Vida, v gotskem zlogu, in cerkev Sv. Jurija. V stolni cerkvi počivajo Sv. Sigismund; tu so grobni spomeniki Bretislava II. in Bořivoja II., kraljev Otakarja I. in II., Rudolfa I., Sv. Janeza Nepomuka; tu se hrani meč sv. Štefana in sv. Václava in krona čeških kraljev. Zarad pretesnega prostora ni nam seveda moči našteti vseh znamenitosti, naj še torej vsaj navedemo najkrasnejše dvorane v kraljevskem gradu. Španska dvorana je največja na kontinentu; v nji gori 2300 sveč, meri pa 1035 m; sezidana je bila za Rudolfa II. Tu so tudi bili dvorni plesi. Gospodje pevci ljubljanske čitalnice so stopili v sredo in zapeli „Lepo našo domovino“. Kaj lepo se je razlegala po dvorani, da se je slugi kraljevskega grada, ki nam je razkazoval dvorane, jelo tajati srcé, ko je izza dolgo dolgo let spet slišal slovensko petje. Mož, rojen Slovenec, že se je postaral, in še od tistega časa, ko je zapustil domovino, ni več slišal slovenskega petja. V dvorani za kronanje so zapeli: „Otok bleški.“ Potem smo si ogledali nemško dvorano in še ostale, kakor tudi tisto, iz katere sta bila skoz okno l. 1618. vržena Martinic in Slovata 16 metrov globoko. Kakor znano, pala sta na gnojišče in sta zdrava odnesla pete.

Ogledavši si še Belveder, krenili smo čez Brusko in po železnem mostiči mimo Rudolfinu v svoja stanovišča ali pa obedovat v gostilne.

Preveč smo bili utrujeni od mnoge hoje, tako da popoldan nismo mislili nikamor več iti, ampak smo se razkropili po mestu vsak po svojem potu. Nekateri naših sopotnikov so že prvi dan obiskavali lepe praške prodajalnice, da bi kupili kak spominek svojim doma. Tudi naši kmetje so to priliko porabili. Jeden njih — star kmet — okrašen s slovensko trobojnico, stopi v prodajalnico češkega trgovca, in komaj da se pokaže v prodajalnici, pozdravijo ga komiji s prijaznimi besedami: „Živili bratje Slovenci!“ Povsod nas tako prijazno sprejemajo, pripovedoval nam je potem naš sopotnik, oh, kako je to dobro ljudstvo; imajo nas radi, da jim mi te iskrene ljubezni ne moremo nikoli vrniti.

Dan se je polagoma nagibal h koncu, in mi smo spet mislili na to, da se moramo zbirati. Zvečer smo se imeli sniti v „Měštanski besedi.“ Ali ker je ta večer bila v narodnem gledališči slavnostna predstava na čast rojstnega dne presvetlega cesarja, šli so nekateri naših sopotnikov najprej v gledališče in še le po gledališči v „Měštansko besedo.“ Zarad tega ni še ta dan mogla biti predstava v češkem gledališči na čast Slovencem in Hrvatom. Oblekši si tedaj črno obleko in ovivši si vrat z belim „hrvatom“ (kravata je postala iz Hrvata); zavrgši vsaj za nekaj trenutkov s prs slovensko trobojnico, po hitimo tudi mi v gledališče. Dà, trobojnico smo morali utakniti v žep in smo se morali kot nepoznani ljudje „incognito“ pokazati v gledališči. To je želel češke kraljevine cesarski namestnik baron Kraus, ki je rekel, ako se ta večer naredi kaka ovacija Jugoslovanom, da zapusti Prago! Torej ako bi kdo lojalnim in zvestim Slovencem zaupil na rojstni dan njihovega cesarja: „Živio“, pokazal bi s tem toliko nelojalnosti, da bi cesarski namestnik moral zapustiti Prago. In zato, da nas ne bi nikdo spoznal, šli smo brez vsega znamenja v gledališče veseleč se, da se bomo vsaj drug dan, to je v sredo, smeli v njem pokazati kot Slovenci.

Ostali naši sopotniki pa so koj zvečer šli v „Měštansko besedo.“ V „Měštanski besedi“ je koncertovala na čast Slovencem civilna kapela g. Novaka „Obrazy české hudby nejnovější doby“ od samega kapelnika, ki je v to skladbo upel razne motive čeških skladateljev Smetane, Dvořáka, Hřimala, Blodka, Šeborja in dr. Konečno je Novakova godba igrala „Po jezeru“.

Pri ustopu v dvorano zaigrala je godba „Naprej“, ki se je moral nekolikokrat ponavljati. Ta večer je tudi zato važen, ker je to prvič, kar so nastopili slovenski pevci v Pragi. Prvič je bilo, da so slišali Čehi naše vrle pevce, ki so s svojimi glasovi kar očarali češko občinstvo. Peli so pesmi: „Domovina, mili kraj“, „Pozdravljam te, gorenjska stran“, „Pod oknom“, „Napoleon reče“, „Tam stoji Ljubljana“. Pevovodja naših pevcev g. V. Valenta je nato nagovoril češke pevce kazaje na umetniško višino čeških napevov. V imenu „Kitare“ in „Hlahola“, prvega češkega pevskega društva, se je zahvalil g. Ryba.

Ta večer je veljal samo češkemu in slovenskemu petju. Slovenski pevci so napravili ovacijo češkemu skladatelju Rozkošnému, čegar „Popelka“ se je ravno ta večer pela v gledališči. Ko je namreč godba igrala jedno njegovih skladb in ko so pevci „Kitare“ zapeli: „Kvete rúže, kvete“, ustali so vsi pevci, slovenski in češki, in zapeli g. Rozkošnému: Mnogaja ljeta!

V mestni zbornici kraljevskega glavnega mesta Prage.

V sredo, dne 19. avgusta.

Zbravši se po osmih zjutraj v „Měštanski besedi“, kjer nas je že pričakoval češki odbor, napotili smo se in corpore po Prokopih in po Železni ulici v mestno zbornico kraljevskega glavnega mesta Prage, kjer je že bil napovedan naš prihod. V vestibulu so nas čakali udje mestne zbornice, ki so nas pozdravili z nandušenimi klici: „Živio!“ in „Slava!“ in so nas provedli do predsedništva.

Tukaj nas je pričakoval župan gosp. dr. T. Černý in nas odvedel v primatorsko dvorano, kjer nas je pozdravil v imenu mesta z naslednjimi besedami, polnimi domovinskega ognja in srčne ljubezni do nas. Gosp. dr. T. Černý je mož v najboljših letih; bil je z nami celo prijazen in postrežljiv, goreč Slovan z dušo in telesom; kar je kot župan zasvedočil o vsaki priliki. Pozdravil nas je tedaj s temi presrčnimi besedami:

Velecenjeni bratje!

Iz daljnjih krajev svoje domovine, od obale sinjega jadranskega morja prihajate obiskat našo kraljevsko češko Prago, da si razven drugih znamenitosti ogledate tudi naš monumentalni hram Muz, tisti tempelj Muz, ki si ga je naš narod postavil sam s svojo pridnostjo in s svojo požrtvovalnostjo. Meni je v čast pozdraviti Vas, bratje, v ti zgodovinski zgradi, staroslavni zbornici, katera je bila priča tolikih veselih dogodkov našega naroda in ob jednom žal tudi mnogih nezgod, katerih je brezštevilno zadelo naš narod. In vse te nezgode smo mi moški prenašali.

Vi ste, dragi bratje, kakor mi, najdalje postavljeni na mejo tujih narodov. Mi, kakor vi, moramo zmeraj stati na straži in se boriti neprenehoma v trdem boji za svoj obstoj, za ohranitev svojega materinskega jezika in za obrambo vsake pedi naše zemlje. Zatorej se ni čuditi, da se z uzajemno ljubeznijo drug drugega oklepamo kot pravi bratje, da skupno čutimo vse jade in veselje, katero nas dohiti, in da je vsa naša borba samo za ohranitev naše narodne samostalnosti. Jaz vam želim, bratje, popolno in skorajšnjo dosego vseh vaših teženj in namerov in Vas vse pozdravljam najsrčneje v imenu kraljevske Prage, zagotavlja Vas naše bratovske, prave slovanske ljubezni.

Županove iskrene besede so jako nandušile vse Slovence in Hrvate, da so se mu vsi zaporedoma poklonili in se mu zahvalili z gromovitimi klici: „Slava zlati Pragi!“ in „Živio župan dr. Černý!“ za tako krasne besede, s katerimi nam je zasvedočil svojo slovansko ljubezen. Gotovo je ta trenotek v mestni zbornici bil jeden najlepših našega bivanja v zlati Pragi, da se ga bodemo vsi vedno najrajši spominjali.

Ko se je nandušenje nekoliko utišilo, zahvalil se je mestni odbornik ljubljanski g. Ivan Hribar z ginjenim glasom tako le:

Velecenjeni gospod župan!

Zahvaljujemo se Vam, velecenjeni gospod župan kraljevske, zlate in slovanske Prage za sijajni, bratovski sprejem, kateri ste nam priredili v tem glavnem mestu slavne češke kraljevine, da nam ne bode nikoli izginil iz naših src. Ta lepa, zlata, slovanska Praga je v najnovejšem času postala Meka vseh Slovanov, kateri so Vas, bratje, prišli obiskat iz vseh slovanskih pokrajin v Avstriji, z Ogrskega, Hrvaškega, Poljskega, dà še celo iz prekocejskih dežel daljnje Amerike, da bi se razveselili na vašem zvestem slovanskem srcu, katero bije z jednako ljubeznijo za vse slovanske rodove, veseleč se njih uspehov in tožeč o njihovi nesreči. Mi Slovenci, kateri smo v Avstriji najdalje na jug postavljeni, borimo se neprenehoma, da bi si ohranili svojo narodnost. Tudi mi

smo se ravno tako kakor vi prebudili iz teškega spanja na isti čudoviti način, po vzgledu, kateri ste nam vi dali, in mi se nadajamo, da končno dosežemo priznanje naših pravičnih prizadevanj. Prišli smo v vašo Prago, katero pravljica iz starodavnih časov imenuje „Zlato Prago“, o kateri vsi slovanski rodovi govoré le s spoštljivostjo, da bi videli spomenik, kateri si je sezidal vaš narod o svoji požrtvovalnosti. V imenu Slovencev in Hrvatov se vam, velečenjeni gospod župan, presrečno zahvaljujem za sijajni sprejem, želim češkemu narodu najboljšega uspeha in vam kličem iz globine srca gromoviti „Živila zlata Praga in njen župan!“

„Živila Praga!“ in „Slava g. Černemu!“. Nato je g. župan koj vprašal slovenski odbor, kje je g. Simon Gregorčič. Naš pesnik je stal čisto v zadnji vrsti, zato je pisatelj teh vrstic peljal g. župana k našemu pesniku ter mu ga predstavil. Jako me veseli, dejal je g. dr. Černý, da Vas tudi osebno vidim, ko so mi Vaše krasne poezije že znane. Oba si stisneta roke in g. S. Gregorčič se prijazno pokloni. Predstavili smo še g. županu ostale naše sopotnike, potem pa smo si ogledali dvorane starodavne praške zbornice. Vodil nas je sam župan s svojimi svetovalci; pridružil se nam je tudi za tolmača mestni tajnik gosp. dr. Malý. V krasni dvorani, kjer imajo praški mestni očetje seje, naredili so naši pevci srčno ovacijo g. županu. Zapeli so namreč njemu na čast pesem „Otok bleški.“ Iz te dvorane smo prišli v staro dvorano, kjer so nekdaj bile seje. Tudi tukaj so zapeli slovenski pevci „V gorenjsko oziram se skalnato stran.“ Oba gospoda, dr. Černý in dr. Malý, sta nam še razkazala vse ostale dvorane, in naposled, ko smo zapuščali dvorano, videli smo še znano astronomsko uro, katero smo že prej opisali v „Slovanu“. Kot spomin na obisk mestne zbornice smo dobili knjižico: „Průvodce po radnici staroměstské.“

Pri odličnem domoljubu g. V. Náprstku.

V sredo, dne 19. avgusta.

Potem smo šli v Tinsko in rusko cerkev; odtod pa v Rudolfinum. Rudolfinum je lepa nova zgradba, v kateri je konzervatorij, glasbena višja šola, slikarska šola z galerijo slik. Tu nam je sam prof. Josip Foerster, brat našega Antona Foersterja, prvi češki organist, igral nekoliko slovanskih melodij na velikanske orglje. Gospoda prof. Josipa Foersterja tiste dni ni bilo v Pragi, in je zategadelj nalašč prišel v Prago, da bi nas s tem počastil.

Po dvanajsti uri krenemo iz Rudolfinu v obrtni muzej v hiši „U Halánků.“ Na muzeji so vihrale češke zastave, a spodaj pri vratih nas je pričakoval jeden najodličnejših domoljubov čeških, gospod Vojta Náprstek s svojo ljubeznivo soprogo. Oba sta nas presrečno sprejela in nas odvela v muzejske dvorane, kjer smo si vse stvari natanko ogledali. Po vseh sobah so bile domoljubne dame američanskega kluba, katere so tu vsak dan in razkazujejo ljubeznjivo obiskovalcem muzeja vse znamenitosti. Vse so še prav mlade in zgol iz čistega domoljuba do češkega naroda posvečujejo svoj čas dobri stvari. Má uctá, panové Slovenci! Na zdar, dragi bratři! S temi

prijaznimi besedami so nas pozdravljale v svojih oddelkih, in solze radosti so jim trepetale v bistrh očeh videč pred seboj teško pričakovane brate. Sicer pa so mirno, brez hrupa in ponižno opravljale svojo službo v svesti si velikega in važnega poklica svojega. Zadnja soba, katero smo obiskali, je bila muzejska čitalnica. Bogata knjižnica je vsakemu o vsakem času v rabo. V čitalnici nas je že pričakovala gospa Náprstková. Pogostila nas je s pravimi češkimi „kolači“, a gospod V. Náprstek s pravo „mělničino“. Za prelubeznivi pozdrav se je zahvalil g. Ivan Hribar. Nato so zapeli pevci nekoliko slovanskih pesmi, katere so se tako jako prikupile uzorni Čehinji, da je naprosila naše pevce, da ji prepise omenjenih pesmi pošljejo v Prago, da se jih bodo tudi Čehi naučili peti.

Prijazne hiše Náprstkov nismo mogli zabiti ves čas svojega bivanja v Pragi. Do solz so ganili vsi ti prizori bratovske sreče, in gospa Náprstková si je ves čas od veselja otirala solze. Rekla je, da je vse češko, kar nam daje: češke kolače in melniško vino dajejo Čehi vsakemu gostu po staročeškem običaji. V ti hiši je brezmejna gostoljubnost, kdor koli pride in obiše muzej, vsakemu se postreže z jednako ljubeznjivostjo. In takih gostov ima Náprstková hiša vsak dan dosti, in čim več jih je, bolj sta zadovoljna in srečnejša sta gospodar in gospodinja. Slovenci in Hrvati ne bodo te rodovine nikoli zabili. Še drug dan, ko je bil odbor za priredbo vlaka pri županu dr. Černem, pozdravili smo iz mestne zbornice po telefonu g. Náprstka in njegovo soprogo, in ona odgovorila sta nam in nas povabila, kedaj da spet pridemo. In obiskali smo spet Náprstkov muzej, od koder smo si vzeli s seboj najlepše spomine. Torej Bog živi, ohrani in blagoslovi to slovansko rodovino!

One Slovence, kateri so dne 19. avgusta obiskali Náprstkov muzej in se niso mogli načuditi zlatemu rodoljubju Náprstkov rodovine, bode gotovo zanimalo zvedeti, da bode prekrasna in draga zbirka Náprstкова v kratkem času dobila svoje stanovanje. Umrli mati sedanjega lastnika hiši „U Halánků“, gospa Ana Náprstková, določila je že v svoji oporoki, da se ima v ta namen sezidati hiša „U Černého orla“ na Poříčí v Pragi, a nje sin Vojta spoznavši, da bi ti prostori ne zadoščali za primerno in dostojno umeščenje cele zbirke, odločil se je sezidati na svoje troške posebno poslopje. In stavba tega poslopja se je začela dne 30. avgusta. Rodoljubi češki so sicer želeli, da bi se bil temeljni kamen za to v kulturni zgodovini češkega naroda tako znamenito poslopje slovesno položil, a požrtvovalni gospod Vojta Náprstek je to odbil. In tako se je položil temeljni kamen obrtnemu muzeju na Betlémskem náměstí le v navzočnosti Náprstkov rodovine in delavcev. Prvo lopato prsti je vzdignil dr. Rieger v imenu češkega naroda, drugo župan dr. T. Černý v imenu mesta Prage in tretjo Vojta Náprstek v imenu svoje rodovine in na tujem živečih Čehov. Tako je bila cela slovesnost končana, in poslopje se je začelo zidati, poslopje, katero je posvetila češkemu narodu požrtvovalnost in rodoljubnost jednega člana njegovega. Kaj to pomeni, spozna lahko vsak, ki ve, da drugje jednaka poslopja zidajo države.

Banket na čast slovenskemu pisatelju Matiji Majarju.

V sredo, dne 19. avgusta.

Še ko smo se peljali v Prago, izprožil je nekje na potu med Dunajem in Brnom g. Ivan Hribar lepo misel, da ne smemo, ko pridemo v zlato Prago, zabiti svojega dragega rojaka in zaslužnega pisatelja preč. g. Matije Majarja Ziljskega. Rekel je tedaj, da povabimo blagega rojaka k sebi in da mu napravimo banket na čast. Matija Majar je jel že leta 1846. politično delovati kot kapelan celovške stolne cerkve. Znana peticija slovenska l. 1848., osem članov obsegajoča, njegovo je delo. Razven tega je vse svoje življenje posvetil literarnemu delovanju. Vse svoje življenje je posvetil slovanski ideji, katera mu je bila voditeljica. Takrat tedaj, ko še mnogi naših rojakov ni pojmlil slovanske ideje, bil je on jedini in najbolj goreč apoštol njen. Njegov idejal je bilo, da bi se vsi Slovani približavali. V ta namen je izdaval „Slavjana“ in slovnico, v kateri je učil, kak uzajemni jezik bi morali pisati. Najprvo je namerjal doseči zblizenje jezika slovenskega z jezikom srbskohrvaškim. Ideja sama je velike hvale in slave vredna; pospeševala je znatno slovansko uzajemnost. Seveda pot, po kateri je to Majar želel doseči, ni bila prava. Žal, da pri svojem plemenitem, nesebičnem delovanju ni mislil na se in na svoje stare dni. Starcu so jele oči temneti. Brez podpore doma, da ne bi mogel pri nas živeti, odšel je v slovansko Prago, kjer so ga bratje Čehi gostoljubno sprejeli in ga preskrbeli za bodočnost. V Pragi tudi išče zdravila in pomoči svojim bolnim očem; zdravi ga znani češki okulist dr. Schoebel. Matija Majar je tudi mogel iti na Dunaj, kamor je imel bliže, ali on hoče umreti in počivati v slovanski zemlji.

Ob dveh popoldne se je začel banket v hotelu pri „Saskem dvoru.“ Na ta banket so bili povabljeni odborniki praškega pozdravnega odbora in zastopniki češkega časnikarstva, zlasti teh listov: „Narodnih Listov“, „Pokroka“ in „Politik“. V lepi dvorani nas je bilo nad sto banketovcev. Sam Matija Majar ni mogel priti zaradi bolnih oči, dasi je posebna deputacija šla z vozom ponj. Ti deputaciji je zagotavljal, da se nas veseli in da je vedno v duhu med nami, in ji je izročil pismo, v katerem se je zahvalil za toliko čast. Četudi je tolikodane slep, vendar ga je pisal sam s svojo roko, in zato to pismo hranimo kot dragocenost.

Prvi je poprijel za besedo preč. g. župnik J. Modic in je nazdravil slavljencu:

Dragi bratje Čehi, Hrvati in prelubi rojaki moji Slovenci! ki zastopate vso milo našo Slovenijo. Tisoč dolgih in še več let je preteklo, odkar sta prišla solunska brata sv. Ciril in Metod med Slovane. Sveta brata sta dve svetli zvezdi na obzorji slovanskem. Za Bogom sta onadva največja dobrotnika vsemu Slovanstvu. Donesla sta Slovanom dve dobroti: sv. vero Kristovo in sladko materino besedo pri očitni službi božji.

Zdaj se je začel za Slovane čas napredka in prosvete. Slovanska liturgija se je veselo glasila po božjih hramovih. Sloveni so bili veseli slišati velika čuda božja v svojem materinem jeziku, piše ruski letopisec, stari

Nestor. Sloveni so bili jedini, zložni, srečni. Bila je zlata doba Slovenstva. Pa le kratek čas. Nemila usoda jih je razcepila. Nastala je nezloga; neprijateljem je bilo lahko pogaziti Slovane. Posebno Slovencem se je slabo godilo. Slovenska liturgija se je odstranila; slovanski jezik je bil zaničevan, ne samo v cerkvi, nego tudi v javnem življenju. Slovenija je gorke solze točila, in še zdaj si jih ni otrla, zlasti pri nas na Štirnem in Koroškem. Gospoda moja! To so vam bili tožni časi! To so vam bili časi zloglasnih Vihingov, duhovnih in svetnih.

Toda Hrvat pravi: Svaka sila do vremena. Slovanom je prisijalo milejše solnce, toplejši veter jim pripiha. Ustali so novi apoštoli slovanske ideje in uzajemnosti. Ustali so buditelji slovanskih narodnosti. V Čelih Jungman, Šafařík, Palacký; v Hrvatih slavni Gaj in v Slovencih: Na Kranjskem Vodnik, Prešeren, Bleiweis; na Koroškem Jarnik, na Štirnem nepozabljeni škof Slomšek. Slomšek je za probujenje Slovencev ne samo na Štirnem, nego tudi na Kranjskem, Koroškem, sploh po vsem Slovenskem toliko storil, da zasluuje biti imenovan drugi Metod slovanski. In na strani slavnega Slomška je vedno deloval naš slavljeneec g. Matija Majar Ziljski. On je bil ljubljeneec Slomškov. Z besedo in pismom je budil Slovence kličeč jih, naj ustanejo iz dolgega spanja. Majar je jeden najvrednejših in najzaslužnejših buditeljev slovanskih. On je ogromno veliko storil za idejo uzajemnosti slovanske. Bog živi, ohrani in blagoslovi g. Matijo Majarja še mnogaja ljeta! Ko je še govornik želel, da bi slavljeneec skoro ozdravel, sprejeli so navzočni banketovci zdravico jako naudušeno kličeč: Bog živi Majarja! a pevci ljubljanske čitalnice so zapeli „Mnogaja ljeta!“

Nato je pisatelj teh vrstic prebral slavljencevo pismo, v katerem svojim rojakom izreka hvalo za ovacijo. Pismo slove:

Slavnostnemu odboru!

Lepo se zahvaljujem za čast, da ste me povabili na svečanost. Oprostite, da ne morem priti; ali jednako se z vami veselim in radujem. Celo življenje svoje sem se trudil, v vseh svojih spisih in knjigah, katere sem na svetlo dal, da bi se slovanski jeziki približevali in da bi se slovanska plemena bližje spoznala. To se zdaj godi in me neizrečeno veseli, zato: Slava Bogu na nebu in mir ljudem na zemlji, kateri so dobrega srca! Na zdar in slava Vam, panové vlastenci Čechové, in vam, domorodni Slovenci!

V zlato Pragi, dne 18. avgusta 1885.

Matija Majar Ziljski, s. r.

To pismo je pisal Majar sam s svojo roko bolj po pameti in tipajoč, ker se vidi na papirji, kako se vrste križajo in so nekatere besede daleč na razen; vendar so vse besede jako čitljive. Pismo svojega slavnega rojaka so si ogledavali vsi navzočni Slovani z veliko spoštljivostjo.

Anton Trstenjak je napil češkemu časnikarstvu blizu tako le:

Velecenjena gospoda!

Jako tožne čase je preživel slovanski narod, čase, v katerih bi bil vsak drugi narod poginil. Nismo se v šolah smeli oglašati slovanski in tudi ponašati se nismo

smeli s svojim slovenskim imenom. Tlačeni, zatirani in zaničevani smo preživeli tudi to dobo. Tudi nam je napolnila zora, doba probujenja, začeli smo se zavedati sebe, svojega Slovanstva, čemu je najlepša priča naš prihod v Prago, ko si podajemo roke z vami Slovani in si tako utrijemo uzajemnost. Tukaj smo danes zbrani zastopniki raznih slovanskih plemen, Slovenci, Hrvati in Čehi, kateri se čutimo vsi ude velike slovanske rodovine. In komu se imamo zahvaliti za to probujenje?

Dragi bratje! Velemoči so, katere s človeštva odtrgavajo sužnji jarem; velemoči so, katere brez prelivanja drage človeške krvi osvobajajo narode. Te velemoči niso mnogoštevilne, mogočne armade, in vender imajo prvo mesto v kulturni zgodovini. Ta velemoč je časnikařstvo. Časnikařstvo je pri nas Slovencih (Novice) odgojilo hrabre

junake, kateri so po vseh slovenskih pokrajinah budili slovenski narod; ono nam je prižgalo prvo luč naše slovanske zavednosti. V naši sredi imamo danes tudi zastopnike češkega časnikařstva, katero s svojo vařnostjo in izobrařenostjo more tekrovati z vsemi narodi v Evropi. Češko časnikařstvo ima z nami jednake namene: širi spoznavanje slovanskih narodov, širi blažilne ideje, s katerimi preporaja društveno življenje. Blagor domovine, blagor vsega Slovanstva, bratovska uzajemnost vseh Slovanov, te zlate besede so zapisane že od nekdař na neomadeževanih zastavah češkega časnikařstva. Torej naj živijo zastopniki češkega časnikařstva, naj živi veliki češki narod! (Gromovito ploskanje.) Slovenski pevci so spet zapeli pesem.

(Konec prihodnjič.)

Na Velegradu.

Ješko se nam je bilo izviti materi Pragi iz ljubečega objetja. Saj je bilo tako prijetno v zlatem njenem krilu. Brat je našel brata — zaničevani, trpko preganjani Slovenec krepkega junaka Čeha. V pričo ponosnih Hradčanov in sivega Višegrada, v pričo divnega narodnega gledališča sta si z desno v desno segla in prisegla: Boj za Slovanstvo do poslednjega diha! Boj proti skupnemu sovragu! — Bratovski shod praški je najimenitnejši dogodek letošnje tisočletnice Metodove v Slovencih.

Poslednja nas je izvabila v slovansko „Palestino“, v one svete kraje na Moravi, kjer sta naša sv. apoštola Ciril in Metod ustvarila slovansko idejo, idejo edinosti v knjigi in v cerkvi. Iz Prage gredoč smo hiteli na Velegrad — na grob sv. Metoda. Nekateri so krenili tje čez Olomuc, večina pa je šla na Brno. Romali smo v manjših družbah. Nekateri Slovenci — med nami duševni prvak naš vč. gosp. Simon Gregorčič ter prvoboritelj istrski g. Slavoj Jenko — in jeden Hrvat smo se izročili mešanču, odhajajočemu iz Brna malo pred 6. uro zvečer. Za drugo postajo se nam je jel odpirati pogled na razsežno slavkovsko polje. Zamišljeno je zrl tje na to rodno ravan pesnik, ki je pel:

„Krvavo polje! brezmejno gorje
Rodilo si ti!
Ker lilo si ti, ker pilo si ti
Potoke krvi!“

Ni mi treba omenjati, da so se pred 80. leti bili tu trije cesarji. V potokih je pila kri vsa Moravska. Skoro ni dežele, katera bi videla več sovražnih rojev. Teptali so jo in pustošili Obri, Nemci, Mařarji, Tatarji, Turki, Švedi, Francozi. Nesrečna je še danes. Blagostan ji izpodjeda nemški Žid . . . Pozno v noč smo dospeli v Přerov. Kdor je čital kdaj životopis Jana Amosa

Komenskega, spominjal se bode, da je bil ta slavni pedagog nekaj časa voditelj přerovskih šol. Žal, da si nisem mogel ogledati spomenika, ki so mu ga postavili tu moravski učitelji leta 1872. Iz Přerova nas je po jednorurnem prestanku zanesla severna železnica na jug. Bilo je že čez polnoči, ko nas je vzdramil sprevođnikov klic: Uherské Hradišče! Ob uri duhov smo korakali po slabi, od deževja spolzki stezi med njivami in travniki proti Velegradu. Pridružil se nam je bil romar Slovak, čegar korenjaški udje so bili poviti v krasno narodno nošo. Vodil nas je prijazni velegrajski logarski pristav, vračajoč se domov z železnice. Prišedšim skozi malo lesovje zabelisa se nam v poltemi — Velegrad. Voditelj potrka na dveri velikanskega poslopja. Tedaj nam je pretresel strah kosti, kaj, če šine iz nemih, tajnostnih teh prostorov tista bleđa, mrtvaška kuga z votlimi očmi in suhima rokama, tista grozna kuga, pred katero so nas s povzdignenim glasom svarili c. kr. beriči pred našimi slovanskimi cerkvami. Gorje nam! — „Dobro! dobro!“ oglasijo se tovarši, zagledavši namesto smrtnice kuge velegrajškega vratarja, ki nam je šel odpirat vrata v zaželeno prenočišča. V zvoniku je bilo dve. —

Na Velegradu 24. avgusta zjutraj. Pred menoj je velegrajska cerkev, na desno obširna samostanska zgradba. Kakor dva čuvaja stražita božji hram dva mogočna zvonika ob njegovem pročelji. Veže ja ščit, iznad katerega se dviga znamenje sv. križa. Lepo si je nakitila cerkev obličje. Zaljša jo devet svetih kipov v pročelji, med njimi sta sv. Ciril in Metod. Nad vsemi kraljuje Mati božja z Jezusom. Nad vratmi je grb Moravske in Češke.

Zavzel sem se, stopivši v cerkev. Presenetila me je ta pisana, na videz neskladna zmes, topeča se in trepetajoča v žarkih jutranjega solnca, ki je posijalo skozi

barvana okna. Čudil sem se ti bujni renesansi, s katero se družijo tu pa tam stari romanski zlog. Kar mi seže v roko ljubljanski narodnjak, ki se je bil od slovenskega krdela v Pragi odtegnil v Krakov in v Opavo. Po cerkvi doli pa pride v mašni opravi duhovnik — dvojni duhovnik, najblažji pesnik slovenski Simon Gregorčič. Zavil je v kapelo sv. Metoda. Ko je daroval ondi presveto daritev, razunele so se nam slovenske duše v iskreni molitvi. Spominjali smo se največjega trpina med narodi; prosili smo, naj mu vladar svetov prikrajša sužnje dneve. In ko smo se ozirali gori po stenah, srečavali smo krasne prizore iz življenja onega, komur je posvečena kapela. Na veliki oltarni sliki krščuje sv. Metod češkega vojvodo Bořivoja. Desna stenska slika na presno predstavlja nam beg Metodov iz Rima. Hoteč izpolniti materi željo, polastil se je skrivaj trupla Cirilovega, da ga odpravi domov v Solun. Toda na poti mu obtiči voz ter se ne gane. Zdajci dvigne mrtvi Ciril roko ter pokaže nazaj proti Rimu. Sv. Metod se nemudoma vrne in položi brata v prejšnjo rako v cerkvi sv. Klemenca. Na oboku je upodobljen sv. blagovestnik v nebeški slavi. Leva kapelina stena nam predočuje kronanega meniha na mrtvaškem odru. To je sin moravskega kralja Svetopolka — Svetopolk II. Ko so bili Nemci in Mažarji razdejali Veliko Moravsko, pobegnil je na samotno skalovje blizu Zobora na Nitranskem, kjer je bil že poprej založil cerkev in samostan. Ondukaj je živel kot preprost menih. Nikdo ga ni poznal. Razodel se je še le na smrtni postelji.

Preveč bi se razširil spis, ko bi opisaval kapelo za kapelo — vseh je 17, štiri ob sredi tik križišča nimajo oltarjev, ker so zagrajene s korskimi stoli. Omeniti hočem samo kapele sv. Cirila, nasproti Metodove. Z oltarja gleda zorni obraz modrijana blagovestnika, označujočega Slovanom sv. vero. Oberoč je bil sprejet na Velegradu z bratom Metodom. Slovesen jima je bil uhod v Rastislavovo mesto. Tega nas živo spominja slika na desni steni. Na nasprotni podobi so zbrani slovanski velmožje krog kraljeve mize. Gostí jih sam Svetopolk. Daleč proč čepí sam za se češki knez Bořivoj. Malikovalc je še, zato ga je posadil kralj na sramotno mesto. To ponižanje pa ljubeznjiva beseda Metodova ga je nagnila, da se je udal ter sprejel sv. vero.

V dnu latinskega križa, katerega podobo nosi velegrajska cerkev, žari veličastni veliki oltar Bogorodice v nebo vzete. Že pred tisoč leti ji je bila posvečena stolna cerkev Metodova. Oltarna slika je delo jezuita Raaba, ki je živel v preteklem stoletju na Velegradu. Nadkriljuje jo „golobček bel z nebes leteč“ — sv. Duh. Gori v vrhu pa stoluje Bog Oče. Popolnoma me je očaral spodnji del oltarja — tabernakelj — kerubina — menza, stebriči, haut-reliefi in tlak pod njo: vse ti je od kararskega marmorja in ovenčano z mozajiko, vse je dovršeno umeteljno. Zanimive so skupine pod oltarjevo ploščo, katera je iz jednega samega kosa marmorja. Prva nam predočuje slovo sv. Cirila. Brata se ljubo objemata. Ciril naroča: „Neopuštěj, bratře, Moravany dobre“ (napis pod podobo; slov.: „Ne zapuščaj, brate, dobrih Moravanov!“). Najkrasnejša je druga skupina: slovo Metodovo od ovčic. Poslednjikrat dviga sv. roki, da jih blagoslovi. Prosi jih:

„Děti, bděte u mne až do třetího dne!“ (Napis nad reliefom, pod njim nemški — ne bodi ga treba!: „Wachet, Kinder, bei mir bis zum dritten Tage.“) Na tretji podobi izroča papež Hadrijan II. sv. Metodu „pallium“ t. j. znamenje nadškofovske časti. O tem govori latinski (!) napis od spodaj. Lepšega daru ni mogel podariti olomuški nadškof kardinal Friderik Fürstenberg velegrajski cerkvi, nego je dragoceni veliki oltar. Stal je 36.000 gld. Izklesal ga je umeteljnik Steinhäuser l. 1864. v Rimu.

Na evangelijski strani blizu presvetišča stojita kipa sv. Cirila in Metoda. To je sadrov uzorec, po katerem je izvršil češki kipar Max prekrasni marmornati sohi sv. blagovestnikov, kateri je daroval pokojni cesar Ferdinand Tinski cerkvi v Pragi.

Vrlo so se obnesli olomuški bogoslovci. Več let so po malem nabirali med seboj. Nabrali so celih 3000 gld. Za to lepo vsoto so kupili o letošnji tisočletnici velegrajski cerkvi nov krstni kamen, kateremu ni kmalu jednakega. Spodnji del je iz kararskega marmorja, na umeteljno izrezanem pokrovu pa se vrste podobe svetnikov, med njimi sv. Ciril in Metod.

Najlepši dar je došel leta 1881. velegrajskemu svetišču iz Rima. To je neprecenljivi biser, kateremu se ginjeni klanjajo slovanski romarji ter se srečne štejejo, če jim je dano, poljubiti ga. To je ostanek podlaktice desne roke Cirilove — one preblazene roke, ki je odprla Slovanom s ključem novoizumljenih črk vrata v tempelj omike ter jim podala dovršeni prevod sv. pisma. To dragocenost je hranil poprej rajhraški samostan na Moravskem. O slovanskem potovanju v Rim so jo podarili sv. očetu. Lev XIII. je spoznal istinitost svetinje. Razdelil je sv. kost na pet delov. Jeden del je poslal na Velegrad, kjer se izpostavlja vernikom o velikih slovesnostih v dragocenem relikvijarji na oltarji sv. Benedikta. —

Tik cerkve na zapadno plat je nekdanji samostan in v njem refektorij. Namesto nekdanjih gostoljubnih samostancev gospoduje tu podjetni restavratör. Tu smo zajutrkovali. Zanimala nas je med drugimi nastropna slika: Velegrad, kakeršen je bil pred 200 leti. Poleg sv. Cirila in Metoda ter sv. Benedikta sta izobrazena na nji utemeljitelja samostana Vladislav Henrik in Přemysl Otakar. Prvi je poklical semkaj leta 1198. menihe cistercijane, drugi pa je potrdil ustanovo samostana. Oba sta pokopana v velegrajski cerkvi v kraljevski kapeli. Prva samostanska cerkev je bila posvečena tu leta 1228. Teško jo je zadel dvakratni požar leta 1687. in leta 1718. Po prvem so jo okrajšali (sedanja meri 85 metrov dolgoti, 23 metrov širokosti, v križi 34 metrov širokosti). Leta 1784. je pregnal cesar Josip II. cistercijane, in velegrajski samostan je postal državna last. Pozneje ga je kupil baron Sina, čegar potomci so ga leta 1883. prodali olomuški katoliški podporni družbi. Zdaj biva v njem župna duhovščina, oskrbnik, pošta, šola. Po tihotnih samostanskih prostorih nas je vodil prijazni velegrajski kooperator g. Jan Vychodil. Pokazal nam je romarsko prenočišče — na stotine jako čedno opravljenih postelj. Vodil nas je v knjižnico, kjer je čuda slovanskih časopisov (tudi nekoliko slovenskih je bilo vmes); med inojezičnimi sta celo dva turška. Poklonili smo se g. dekanu Vykydalu,

izdajatelju „Sbornika velehradskega“ ter zapisali imena v spominsko knjigo.

Gredoč v Cirilko smo si ogledali do 2 metra globok odkop ob apsi velike cerkve. Iz romanskega zloga apside in zlasti iz oblike letos odkopanih pritličnih okrasov, katere je poprej zakrival večstoletni zemeljski nanos, sklepajo, da je ta del cerkvene zgradbe sezidan v X. stoletji. Stara je tudi kapelica, oddaljena kakih 50 korakov od glavne cerkve; to je Cirilka. Moravsko ljudstvo ljubi to preprosto gotsko svetišče. Pripoveduje si o nji razne pravljice. Tu sta baje maševala sv. apoštola. V taki obliki, kakeršno kaže Cirilka, je neki hotel sv. Metod zgraditi večjo cerkev. Semkaj je prihrul razuzdani Svetopolk, hoteč kaznovati sv. Metoda, ker ga ni čakal z mašo. Prejšnje čase so pokopavali krog nje Velegrajce. Dokler so stanovali menihi v bližnjem samostanu, bila je celo župna cerkev. Ali pozneje se ji je slabo godilo. Redkokdaj se je brala v nji sv. maša. Izpremenili so jo v shrambo za smodnik, potem so zmetavali vanjo seno. „Poderimo jo! čemu bi nam delala še napotje?“ rekali so nekateri. Pol razpalega svetišča se usmili naposled olomuški nadškof kardinal Friderik Fürstenberg. O tisočletnici prihoda sv. apostofov na Velegrad l. 1863. se je lesketala ljubljenska Moravanov v novi svatovski obleki. Dobila je krasen gotski oltar, umeteljno izrezan iz lesa, posvečen sv. trem kraljem. Narejen je po stari šegi z dvokrilnimi vratmi. Kadar je odprt, blestita ž njegovih kril podobi sv. Cirila in Metoda; na zunanji plati pa so štirje evangelisti. Po stenah so napisani latinski (!) reki iz sv. pisma. Nad prezbiterjem je gotski svod, nad ladijo pa raven strop. Iznad ločilnega oboka zre podoba Vzveličarjeva. Ladijine stene so posejane z začetnicama (FF) prenovitelja in pokrovitelja Cirilke, kardinala Frid. Fürstenberga, in ž njegovim grbom. Cirilko diči krasen dar naših bratov Rusov, poslan iz Petrograda leta 1869. To je podoba sv. Cirila in Metoda, viseča na listni strani ob uhodu v prezbiterij. Okvir ji je okrašen z belomodrordečo mozajiko. Na zlatem polji se dviga križ. Na desni mu je sveti Metod, držeč v levici knjigo, v kateri stoji začetek evangelija sv. Janeza staroslovenski: „Iskoni bě slovo i slovo bě otъ Boga i Bogъ bě slovo,“ z desnico pa blagoslavlja. Na levi razvija sv. Ciril zavitek papirja; na njem se bere cirilska abeceda. S to sliko vred je došla z Ruskega draga svetilnica, katero obešajo o velikih praznikih v kapeli sv. Cirila. —

Ob Cirilki se vrste prodajalnice — lepa prilika, da se otovorimo z „odpustkom“ za drage v domovini. Med velegrajskimi kramarji smo našli rojaka iz Koborida. Neznansko se je razveselil, zvedevši, da je med nami nekdanji kapelan koboridski g. S. Gregorčič. Pri vratarji, ki ima celo knjigotržnico v veži, nakupili smo si nekoliko knjižic o Velegradu. Od g. kooperatorja Vychodila smo prejeli v spomin najnovejša spisa njegova; „Ostatky sv. Cyrilla, Slovanův apoštola na Velehradě“ in „Marianska svatyně na posvátném Velehradě.“ Hvala mu tisočerna!

Poslovivši se od Velegrada, hiteli smo na voz, da ne zamudimo vlaka. Pri izhodu iz dvorišča smo morali skozi slavolok. Na njem smo brali za slovô:

„Utrhni si kvítko každý
z pŕdy této posvátné,
abys pomněnku měl na vždy
z hrobky otce posvátné.
Libáme tvé svaté prahy,
s Bohem! Velehrade drahy.“

(Slovenski: Utrgaj si cvetko vsakdo s teh svetih tal, da ti bode spominčica za vselej s svetega groba očetovega. Poljubljamo tvoje svete prage, z Bogom! dragi Velegrad.)

Vrh napisa je odprta knjiga, ž nje pa sijajo svete staroslovenske cirilske črke — začetek evangelija sv. Janeza: Iskoni itd. Komaj smo izpod slavoloka, zajezi nam pot ogromna procesija. Ko so vrele množice mimo voza, čudili smo se tem krepkim Slovacom v stari narodni noši; razoglavi so šli; dolgi lasje so jim padali do ramen, in peli so. Njih pesem pa je bila otožna, prav tako otožna, kakor njih usoda. Solza mi je zalivala oko . . . Ozrl sem se nazaj ter čital pozdrav romarjem na lici slavoloka:

„Cyrill, Method ve svém ve kraji,
s radostným nás srdcem vítají.
„Vítejtež nám dítky naše milé,
dávno jsme vás tady čekali!“

(Slovenski: Ciril, Metod nas v svojem kraji z radostnim srcem pozdravljata. „Pozdravljeni, mili najini otroci, davno sva vas čakala!“) Napis oklepa venec cirilskih pismen. Svete slovenske črke! kdaj se preselite tje v velegrajski svetišči ter zavzamete ona mesta, kjer se zdaj širijo latinski napisi — latinski napisi na Metodovem grobu! Kdaj napolnite mašne knjige ter pričarate v zapadnoslovanske cerkve one divne staroslovenske glasove, ki so se oglašali vselej, kadar sta darovala sv. Ciril in Metod presveto daritev? O pridi, srečna doba! pridi! Tedaj postane Velegrad zopet Metodov. Pridrli bodo semkaj sinovi svete Rusije, prišli bodo Srbi in Bolgarji in junaški Črnogorci. Velegrad bode znova središče cerkvene jedinstosti slovanske.

Procesija je odšla. Pot nam je bila prosta. Voznik, prijazen Velegrajec, naudušen narodnjak, opozarjal nas je potoma na krasno okolico ter nas seznanjal z ondotnimi razmerami. Kazal nam je tam na zahodu holm Buchlov s starodavnim, dobro ohranjenim gradom. Poleg njega je grič Modla in na njem kapela sv. Barbare. Na vzhodu ob reki Moravi leži Staro Mesto, zdaj preprosta vas, nekdanj pa središče mesta Velegrada, ki se je raztezal več ur na okrog. Na levem bregu Morave, Staremu Mestu nasproti, razgrinja se Ogrsko Gradišče — ognjišče narodnega gibanja v tem delu Moravske. Tu izhaja od lani po dvakrat na teden časopis: „Moravská Slovač“. Pri bližnjih Mařaticah so napravili tabor, kjer je na tisoče naroda klicalo, naj mu da vlada slovanske srednje šole.

Iz Ogrskega Gradišča nas je zanesel vlak do Hulina. Od tam smo krenili peš v Kroměříž, ki se je ravno pripravljala na prihod cesarjev.

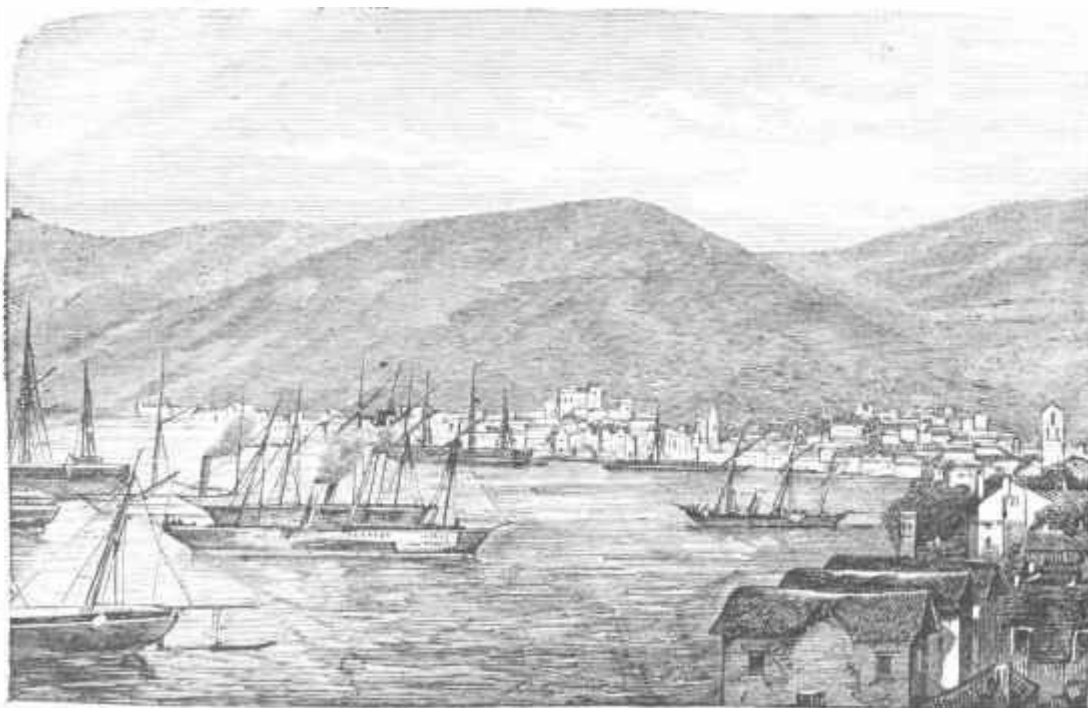

Dva lista iz knjige jugoslovanske.

1550—1584. 1835—1848.

Hrvati slavijo letos petdesetletnico preporoda svoje književnosti, utemeljene po Ljudevitu Gaji (1835); Slovenci pa se bomo k letu spominjali tristoletnice smrti začetnika našega slovstva, Primoža Trubarja (1586). Ta dogodka, v kulturni zgodovini dveh bratskih plemen tako znamenita, dajeta mi povod, da prikažem iz obeh zgoraj naznačenih dob majhno črtico o tedanjem literarnem delovanju

slovenskem in hrvaškem, ali kakor sem zapisal v naslovu, dva lista iz knjige jugoslovanske, in to I. iz l. 1550—1584., a II. iz 1835—1848. leta. Na prvem listu bomo torej brali pisatelje in njihove spise v protestantski dobi, na drugem pa bomo čitali književnike in proizvode njihove v dobi ilirski, — toda seveda le v kratkem obrisu, splošnem načrtu.

H v a r.

I. Protestantska doba.

„Predraga bratja v Istokstu! Mi vas prosimo, da ovo naše prvo delo, tumačenje i štampanie od nas sada za dobro vazmite.“

Trubar, Konsul, Dalmatin. 1561.

Doba izza prvih in skupnih pisateljev vseslovanskih, sv. Cirila in Metoda, sestavlja skoz dobrih polsedem vekov, od konca IX. pa do sredine XVI. stoletja, pri nas Slovencih na slovstvenem polji popolno celino. Ono malo drobnih zrnec, kar je bilo tu in tam bolj slučajno vrženih na neorano zemljo in se nam je po dobri sreči ohranilo do danes, ostalo je brez upliva na rast, cvet in sad narodne knjige naše. Pri bratih onkraj Sotle, pri tako imenovanih kajkavskih Hrvatih od starine istotako kolena uprav slovenskega, pa ne znamo za nikakšen pisan spomenik njihovega narečja iz omenjene dobe, vsaj do sedaj ni prišlo nič na svetlo, akoprav bi se jih menda le tudi kaj našlo med njimi. Pač pa imajo južni, pravi Hrvati v Primorji, severni Dalmaciji in na otokih v narečji takozvanem čakavskem

in v pismu glagolskem mnogo raznih spisov in listin cerkvene in politične vsebine že od XII. stoletja sèm. Tudi je bilo tam že z l. 1483. počenši nekoliko misalov, brevjarjev in drugih liturgijskih knjig v staroslovenščini, pomešani s hrvaščino in v glagolici tiskanih v Benetkah, v Senji in na Reki; istotako v cirilici od 1493. l. sèm, največ zopet v Benetkah.

Povod spisavanju in tiskanju knjig slovenskih in hrvaških v jeziku narodnem ter s pismom latinskim pa je dala (tako imenovana) cerkvena reformacija ali novi verozakonski nauki Lutherjevi, kateri so si tudi tako v Slovencih kakor v Hrvatih tečajem XVI. veka našli mnogo privržencev zlasti med plemstvom, a tudi pri meščanstvu in nižjem duhovništvu. A da se ta novoverski duh razširi in učvrsti tudi v prostem narodu, dali so se nekateri pristaši novim načelom iz raznih jugoslovanskih dežel, ponajveč duhovniki, na sestavljanje knjig v narodnem jeziku v istem duhu protestantskem ter so tako prvi verski novotarji v južnih Slovanih postali zajedno prvi pisatelji narodni v drugi polovici XVI. stoletja.

Prvi so v tem zmeru delovali Slovenci poimenoma v Kranjski. Tu so bili poglavitno: Primož Trubar, kanonik in pridigar ljubljanski, a poluteranivši se ter (1547) prognan pastor v Würtemberški, Sebastijan Krel, protestantski pridigar in superintendent v Ljubljani, Jurij Dalmatin, tudi ljubljanski pridigar protestantski, in Adam Bohorič, ravnatelj in nadzornik protestantskih deželnih šol v Ljubljani. Ti so od l. 1550. do 1554. na slovenski tolmačili zlasti sveto pismo, prirejali razne katekizme in molitvenike, prevajali tako imenovane postile, prelagali duhovne pesmi, sestavljali nekeke šolske čitanke ter je poslednji spisal tudi slovensko slovnico z določenim pravopisom. Posamično so spisali: Trubar: „Abecedarium“ in „Katechizmus“ 1550 z nemškimi črkami; isto oboje v drugi izdavi 1555 z latinico, kakor vse naslednje; „Evangelii sv. Matevža“ 1555; „Molitev pregnanih“ okoli 1555; „Prvi del Novega Testamenta“ 1557; „Drugi del Novega Testamenta“ 1560, 1561, 1567, 1577; „Artikuli prave vere“ 1562; „Cerkveni red“ 1564; „Psalter Davidov“ 1566; „Katekizem z duhovnimi pesmimi“ 1567; „Celi Katekizmus, psalmi in pesni“ v družbi s Kreljem in drugimi, tretja izdava 1574; „Katekizmus z dvema izlagama“ 1575; „Formula Concordiae“ 1580; „Celi Novi Testament“ 1582; „Slov. Koledar“ 1582; „Hišna Postila“ Lutherjeva, poslovenjena (izdal Trubarjev sin Felicijan) 1595. Krel: „Postila slovenska“, prevod Spangenbergove, I. del 1567; II. del je poslovenil J. Juričič 1578; nekaj pesmi v Trubarjevem „Katekizmu“ 1574, in morda slovenski oddelek v „Otročji Bibliji“, 1566. Dalmatin: „Jezus Sirah“ 1575; „Passion“ 1576; „Pentateuh“ 1578; „Salomonove Pripuvisti“ 1580; „Biblia, to je vse sveto Pismo“ 1584; „Karščanske molitve“, prevod 1584; in zopet Trubarjev celi „Katekizem“ 1584 izdal. Bohorič: „Arcticae horulae succisivae“, t. j. slovnica 1584; „Elementale Labacense“ pr. 1582; „Otročja pesen“ v Trubarjevem Katekizmu 1584; a pomagal je tudi Dalmatinu sloveniti sv. pismo. — Poleg teh so še več ali manj slovstveno poslovali: Jurij Juričič, pridigar v Kranjski, poslovenil drugi del Spangenbergove „Postile“ 1578; Janez Tul-

ščak, pridigar ljubljanski, prevel „Karščanske lepe molitve“ J. Habermana 1579; Matija Klombner, tajnik deželnih stanov, izdal „Duhovne Pesni“ 1563 z doneski Pr. Trubarja, J. Juričiča, Hansa pl. Kisela, Luk. Cveklja, Mark. Kumprehta in Jan. Snojlika; in za Trubarjevo zbirko l. 1584 še Luk. Klinec in Jan. Švajgar. Felicijan Trubar pa je izdal zopet Dalmatinove „Molitve“, očeta Primoža celi „Katekizmus“ in omenjeno „Postilo“, vse 1595.

Primer Trubarja in tovaršev je podbudil menda Mihala Bučiča, župnika na Belici v Medmurji, da je tudi on, preverivši se na nove nauke, začel pisati za takozvane Kajkavce v Hrvaški v tamkajšnjem narečju, ter je zložil in izdal „Kerščanski navuk“ ali „Katekizam hrvatski za luterane“ okoli leta 1573. prevel baje sv. pismo Novega zakona in sestavil še nekaj drugih bogoslovnih del v kajkavščini. A kakor je bil v Ljubljani verjetno na prizadevanje Trubarjevo Slovenec Janez Mandelec napravil knjigotiskarno okoli l. 1562., v kateri je poleg latinskih in nemških knjig tiskal tudi slovenske (izvestno 1575–1582), tako je uprav po nagovoru Bučičevem Juraj grof Zrinjski okoli l. 1570. v Nedeljišče pozval tiskarja Rudolfa Hofhalterja, da je tam tiskal kajkavskohrvaške knjige. Med temi nam je znan prevod Verbevcijevega ogrskega zakonika, ki ga je oskrbel Januš Pergošić, beležnik varaždinski, pod naslovom: „Decretum, koteroga ie Verbewczy Istvan diachki popiszal, a poterdil gha ie Lasslou, koterie za Mathiassem kral bil, ze vsse ghosspode i plemenitih hotieniem, koteri pod Wughersske corune ladanie sslisze, od Ivanussa Pergossicha na ssloviensski iezik obernien, stampan v Nede-lischu (po Rudolfu Hofhalter) leto nasseggha zvelichenia 1574“; fol. 93 str. Posebe spomina vredna pa še je tudi knjiga kronika, katero je spisal zagrebški kanonik Antol Vramec, a natisnil ljubljanski tiskar J. Mandelec dvakrat pod tem le naslovom: „Kronika kratka szlovenzkim iezikom zpravljena,“ 1578 in istega leta zopet: „Kronika vezda znovich zpravljena kratka szlovenzkim iezikom po D. Antolu pope Vrameze kanouniku zagrebechkom. Psal: 118. Domine gressus meos dirige. Stampane v Lublane po Juane Manline, leto 1578.“ 4°. 65 str.

(Konec I. dela prihodnjič.)

Hrvaški spomini.

Spisal J. Trdina

(Dalje.)

Gledno emancipovano Hrvatice bralci zdaj poznajo. Kdor pomisli, kako svobodno se je živelo v trojedni kraljevini pred l. 1848., ne bo se čudil takim prikaznim. V nji ljudje niso bili stisnjeni v tako ozko duševno ogrado, kakor v zapadni polovici države, v slovansko-nemških dednih deželah. Na Hrvaškem so se mogli razvijati še samostalni in izvorni značaji, ki so bili večkrat res da smešni in malovredni, kdaj pa vender plemeniti in uzvišeni, da so bili lahko za vzgled in uzor svojemu narodu. Kakor možje, dihale so tamo tudi omikane žene mnogo prestejše nego pri nas Slovencih. V ti svobodi

se je stresla nekatera predrzno vseh spon etikete in stare navade ter priznala za jedino pravilo mišljenja in vedenja svojega samo svojo voljo, svoje uverjenje in svojo — trmo.

Na drugo gospo te vrste sem se nameril v varaždinski gostilnici. Ko sem sedel po poldne po dovršenem šolskem opravilu jedini gost pri polici, stopi v obednico nekako pisano po gledališki opravljena postarna ženska in se začne ozirati, kakor da nekoga išče. Jaz se dvignem in jo pozdravim, to se ve da po hrvaški. Ona upre vame oči in me vpraša z debelim, moškim glasom: Kaj si ti? Nič razžaljen, da me tiče, odgovorim: Žejen. Po-

tem jo pobaram, kakor je ona mene: A kaj si ti? Baba se zasmije in veli: Tudi jaz sem žejna. Ker sta najini grli iste misli, usedla se bom k tebi, da se kaj pomeniva, dokler ne pride gospodar: bom mu danes nekaj povedala, kar mu gotovo ne bo ugajalo. Čuješ, kaj ne, da si ti Ilirec? To sodim po tem, ker govoriš tako neumno namesto našega „kaj“ ta vražji, vlaški „što“. Jaz: Nisi pogodila. Jaz nisem Ilir, nego Slovan. Ona: Ahà, to je bržkone nekaka nova moda! Jaz: Kaka rojakinja si pa ti? Ona: Jaz sem Horvatica in doppelter Auflage. Jaz: Narodnost tvoja mi se zdi jako zanimljiva, že zato, ker je ostala do zdaj neznana vsem učenjakom tega sveta. Prosim te, da mi pretolmačiš bolj na tanko ta svoj dvojni natis. Ona: To je lahek posel. Mene je porodila prava horvaška mati. To je bila erste Auflage. Ko sem odrasla, dobila sem moža, ki se zove Horvat. Po bedastih naših zakonih morajo se imenovati žene po možih. To ti je tedaj zweite Auflage. No, zdaj mislim, ne boš več dvojil, da sem res Horvatica in doppelter Auflage. To pojasnjenje me je udobrovoljilo, da bi se bil kaj rad še dalje razgovarjal z osvobojenko. V izbo pa je prišel po nesreči gostilničar. Komaj ga je ugledala, skočila je k njemu in ga jela obsipati s celo ploho neljubeznivih pridevkov, reznih psov in vozniških kletev. Iz upitja njenega sem povzel, da mu je bila poslala že trikrat nekake stare račune, ali ni prejela od njega niti denarjev, niti kake prošnje, da bi ga počakala. Takega kričanja človek ne posluša rad. Poklical sem natakarja, plačal in šel. Novi svoji znanki sem rekel: Z Bogom! ona pa je bila tako razburjena, da me ni nič čula. Ta pot je bil prvi, pa tudi zadnji, da sva se videla.

Preteklo je več let, Horvatico „in doppelter Auflage“ sem bil že tolikodane pozabil, kar se snidem v daljnem Primorju z znamenitim popotnikom, ki je bil morda nje — brat! Zval se je Kanotaj; znanci njegovi so mu tudi dejali Kanataj. Prišedši na Reko, nastanil se je v gostilnici „pri črnem orlu“, kamor sem hodil dve leti obedovat, kdaj tudi večerjat. Razgovarjala sva se vsak dan in nekoliko potov sva šla zajedno ob morji na sprehod. Kar pišem tukaj o njem, zvedel sem od njega samega ali pa od profesorja Pacela, ki ga je poznal že mnogo let. Kanotaju je tekla zibka v varaždinski županiji. O mladosti njegovi in rodbinskih razmerah sem slišal marsikaj, ali mi se je izmaknilo iz spomina. Iskreno je ljubil svobodo, rodno zemljo in narod svoj, ali Ilirom se ni pridružil nikoli. Še manje pa je želel, da bi zmagali in strahovali Hrvate surovi Mažarji. Pripadal je k tisti mali in pošteni, zdaj že popolnoma pozabljeni narodni stranki, ki je hotela ohraniti ne le avtonomijo hrvaške kraljevine,

ampak tudi pošteno svoje „horvatsko“ ime in svoj „horvatski“ jezik, to je tisto narečje, katero zovó jezikoslovci „kajkavsko“.

Ko mu je pritisnil domovino železni jarem nemškega absolutizma, storilo mu se je milo, da bi gledal na svoje oči nje bridkosti in bolečine. Poslovil se je z žlahto in prijatelji, in šel po svetu. Najrajši in najdalje se je mudil v svobodni Švici. Tolažbe in zabave si je iskal v dobrih knjigah — najbolje mu je ugajal Humboltov „Kosmos“ — nekoliko pa tudi v društvu izobraženih in duhovitih beguncev, ki so vreli takrat na Švicarsko iz vseh krajev Evrope. Videl je Macinija, Hercena, Golovina in mnoge druge. Ko je vprašal Golovina, kaj ga je napotilo, da je zapustil Rusijo, odgovoril mu je: „Neka malenkost — sprla sva se z Nikolajem Pavlovičem. Ta mož je tako čmerikast, da se ne sme človek ž njim nič šaliti.“ Z naravoslovcem Vogtom se je seznanil Kanotaj v Ženevi in se shajal ž njim v kavarni in gostilnici. Ta učenjak je bil tako zateleban v svoje brezverstvo, da je tajil neumrlost človeške duše celó vpričo dam in otrok. Neka gospá, ki je pristrčno ljubila soproga svojega, ugovarjala mu je jednoč: To ni mogoče, da bi vam verjela. Jaz in gospod moj se imava tako rada — pa da bi ostala po smrti za vse veke nezavedna in izgubljena jeden za drugega! — O teh besedah se je začel Vogt surovo na vsa usta grohotati, sline so mu letele po vsem omizji, v skleda in celo damam v obraz! Še bolj čuden in samobiten je bil ta le prizor. Mladič je prosil Vogta, da bi mu dal svojo hčer za ženo. Vogt jo pokliče in jo vpraša, če ga ljubi. Ko mu sramežljivo to potrdi, pahne mu jo v naročaj in se zadere: Náte, tu jo imate. Zakon vajin razglašam za veljaven, cerkvene poroke ne zahtevam. — V Ženevi je zbolel Kanotaj tako nevarno, da so mu zdravniki svetovali, naj naredi oporoko. Dal si je sklesati grobni spominek in usekati vanj krasni napis: Hic jacet Croata Kanotaj, qui emigravit, ne spectet servitutum dilectae patriae. Po dolgi bolezni je okreval, ali život mu je ostal tako slab, da ga je prevzel in mu škodil najmanjši mraz. Zdravniki so mu veleli, da mora živeti po zimi v kaki gorkejši deželi na pr. v južni Italiji ali v severni Afriki. Kanotaj jih je poslušal. Od spomladi do jeseni pa je prebival v Švici ali pa v kakem drugem lepem kraju, kamor zahajajo v to dobo tujci. Po domu mu se je tožilo čim dalje huje, pred smrtjo bi bil videl rad vsaj enkrat še preljubo svojo Hrvaško in nje prijazni mesti Zagreb in Varaždin. V domovino se je vrnil sredi poletja, ko mu se ni bilo bati, da bi se v nji prehladil.

(Dalje prihodnjič.)

Die schärfere Tonart.

Ravno ko so nemški poslanci na državnem zboru dunajskem pripravljali svoje „ostro“ vprašanje do ministerskega predsednika zaradi „preganjanja“ Nemcev. — razlegel se je iz severočeskega mesta Duchcova silen pok, kateri je razdejal prostore „češke besede“.

Kdor je opazoval v poslednjih letih besno vedenje nemških narodnih voditeljev in njihovo strastno oznanjevanje skrajnega sovraštva do Slovanov; komur so znane mnogoštevilne resolucije strankarskih shodov in kdor je čital skoro da neštevilne hujskajoče članke nemških in nemčurskih časnikarskih glasil; ta je takoj v prvem po-

ročilu o nezaslišanem tem atentatu, kateri se more snelo uzbujati z barbarškim izganjanjem Poljakov in Rusov iz Nemčije, bil prepričan, da je to bil napad fanatizovanega Nemštva na mirne slovanske prebivalce; da je to bil napad takozvane „nemške zavednosti“ na slovansko društvo.

Pričakovali smo, da bodo po tej dinamitni demonstraciji oni možje čisto nemške stranke, ki so si izbrali za nalogo rabiti v državnem zboru samo orožje „najtežjega kalibra“, groze strepetali videč, kak sad rode že njihovi nauki; pričakovali smo, da bodo imeli toliko politične poštenosti, da bodo v kesanju upognili svoje ošabne glave in opustili že toliko časa napovedovano „ostro vprašanje“ do ministerskega predsednika zaradi „preganjanja Nemcev“.

Ali kljubu temu, da so njihovi duchcovski prijatelji in somišljeniki dne 4. t. m. tako odkritosrčno dokazali vsemu svetu, kako si v skrajnosti provedeno mislijo „die schärfere Tonart“; kljubu temu, da so zelo drastično ilustrovali ono tolikokrat poudarjano zatiranje Nemcev; kljubu temu, da iz duchcovskega dinamitnega razpoka doni med češkimi Nemci sedaj navadno geslo „smrt Čehom!“ — izveli so možje nemške opozicije v državnem zboru vendar le svojo nakano, obdolživši v svoji interpelaciji vlado, da pomaga Čehom zatirati Nemce.

Siromaki Nemci! Po besedah parlamentske interpelacije in po dolgih člankih, katere je židovsko časnikarstvo priobčevalo z ozirom na to interpelacijo, mislil bi človek, da v Pragi vsak dan na Václavskem trgu na veliko radost vsega češkega mestnega prebivalstva v navzočnosti celega mestnega zastopa peko po nekoliko živih Nemcev ali pa da v Kutni Gori vsakega, ki si drzne nemško besedo izpregovoriti, prav po srednjeveški nemški navadi postavljajo z oslovskimi, čez glavo potegnenimi ušesi, „na pranger“.

A v resnici? — V resnici se napadajo mirni češki občane po nemških krajih; v resnici se prostori, v katerih se zbirajo iz nemške družbe zaradi neznosljivosti svojih sosedov izgnani Čehi, razstreljavajo z dinamitom;

v resnici se češki otroci tirajo čredoma v nemške šole ter kaznujejo tam najsurovejše, ako se drznejo govoriti materin svoj jezik. To so prave razmere, katere dobro poznajo nemški državni poslanci, katere pa s svojo interpelacijo hočejo zakriti in polepšati.

Ali še nekaj je, kar nam doni iz onega vprašanja do ministerskega predsednika, in to je neko odobravanje duchcovskega atentata. Možje, ki navajajo neznatne praske in izmišljena fakta, a molče o fanatičnem napadu, ki je z grozo napolnil ves češki narod in vzbudil neprijetno začudenje po vsem omikanem svetu; — ti možje odobravajo molče nepremišljena in usodna dejanja fanatizovanih svojih rojakov. In to je „die schärfere Tonart“. Duchcovski atentat je jasna definicija te fraze.

Mi se temu nikakor ne čudimo. Kar človek pomni, ostal si je Nemec jednak. Z mečem in ognjem je zatiral naše prednike v prvih časih krščanstva; z robstvom in temo je nadaljeval svoje „kulturno“ delo v srednjem veku; in — Nemec sedanjega časa? Odgovor imamo v Duchcovu in na državnem zboru dunajskem.

A ne samo na Češkem so razmere take. Saj pri nas tudi ni veliko bolje. Naši Nemci in narodni odpadniki so po hujskanji svojih voditeljev in svojih časnikarskih glasil skrajno fanatizovani. „Die schärfere Tonart“ so pokazali že tudi mnogokrat med nami. — Saj kedo se ne spominja napadov na slovenske narodnjake v Šmartnem na Pohorji? kedo ne napada na slovenskega rodoljuba, ruskega profesorja Paskola v Slovenski Bistrici? kedo ne junaškega čina ljubljanskega viteza Gariboldija? In komu ni več v spominu oni gorostasni izrek jednega iz prvakov ljubljanske nemčurske stranke, da bi Slovence bilo treba guillotinovati?

Ako kedo, imajo tedaj gotovo pred vsem slovanski narodi pravico od vlade zahtevati, da jih brani vseh izrodov nemškega fanatizma. Srečni in zadovoljni slovanski narodi bodo Avstriji najtrdnjša zaslomba v vseh velikonemških nakanah mož „der schärfere Tonart“.

№.

Princesa Tereza bavarska o Rusiji.

(Ph. v. Bayer, Reiseeindrücke und Skizzen aus Russland. Mit 6 Illustrationen und 2 Karten. Stuttgart, J. G. Cotta'sche Buchhandlung. 1885.)

(Konec.)

Najtežje vprašanje, ki se je kedaj imelo rešiti pri načrtih za zboljšanje kmečkega stanja, je vprašanje: ali se da opravičiti in pustiti zemljišni komunizem ruskih kmetov? Nekateri pravijo, da ta komunizem najbolj ovira razvoj ekonomskih sil v Rusiji, a drugi trde, da se ta komunizem mora ohraniti, ker drugače je Rusija izgubljena. V naši knjigi pa se čita ta le sodba: „Popolnoma se ne dajo kmečka sosesstva odpraviti, ker so le preveč primerna družljivemu ruskemu narodu; a to tudi ni, da bi se pridržala in obdobjno razkosavala, ker ne bi mogla živeti sredi

splošnega napredka na narodnogospodarskem polju; torej ni druge poti, kakor ustvariti kmečka združenja, ki bi živela na podstavi skupnega zemljišča, skupnega obdelavanja in do neke mere s skupnimi sredstvi za proizvodstvo.

Navzlic velikim gospodarskim zaprekam pa se Rusija svojimi izbornimi prirodnimi močmi stanovito in krepko razvija. Na to stran je znamenljiva sodba naše pisateljice, ki je utemeljena z obsežnim številom, a izvira tudi iz samosvojega nazora. Princesa si je bila ogledala „splošno rusko izložbo umetnosti in obrtnosti v Moskvi“ 1882. l.

O obrtnosti piše, da je njen „napredek izza zadnjih izložeb, kakor sodijo unanji strokovnjaki, velikanski. Jako se je osamosvojila, postavila na svoje noge in je na pravi poti, da bode mogla udovoljiti domače potrebe.“ In o razstavi umetnin pravi veleizobražena dama: „Morala je napraviti na nas utis, da se prej ali slej velika slovanska država, tudi kar se tiče njenih umetnin, ne bo smela več prezirati v zahodnji Evropi.“ (Glede na narodni zlog „nas (rekše Nemce) Rusija prekosi“. Spomin, ki si ga je vzela iz razstave, določen je v teh le besedah: „Slika silnega obrtnostnega, zemljedelskega in vrhu tudi umetniškega pritruda je bila razprostrta pred našimi pogledi, pritruda, ki je osramotil naše navadne pojme o tem, kaj Rusija zmore, in ki je bil pač vreden, da se je pazljivo proučeval.“

Drugo sosredbo trgovin in obrtnin je našla pisateljica na velikem sejmu v Nižnem Novgorodu. Iz tega, kar je opazila tukaj na največjem evropskem sejmišču, izvajala je tehtovite sklepe: „Kdor izmed neruskih Evropevcov že poprej ni imel prilike, da bi se uveril, kakšno oblast ima Rusija v osrednji Aziji, tisti se prvokrat uveri na sejmu v Nižnem Novgorodu, in to prvo uverilo se mu potrdi, kadar potem stopi med azijske kočujoče narode.“ Rusija ima v Aziji preoblast in nekaljeno tržišče, in to je za njo prepomenito. In pisateljica tudi upa, da bode Rusija mogla celo v vzhodni Aziji z Angleži tekmiti, ker tako lepo napreduje nje trgovstvo in obrtnost. „Rusija ima za Azijo brez dvojbe kulturni pomen.“ Rуска vojaška moč je v srednji Aziji zatrla trgovstvo s sužnji in lopovstvo. Rus je rojen za naselstvo, žilav je in ustrajen, blagosrčen in dobrohoten in čudovito umeje tuje posebine. „On je uzornik naselca.“

Za Azijo bodo ruski uplivi tem blagovitejši, čim bolje bode Rusija sama napredovala po kulturnem potu. Da pa Rusija ne krene s pota, na katerem je sedaj, gospodarsko in kulturno napredujoč, to upanje smemo trdno in določno gojiti. Čeprav se še more mnogo, prav mnogo storiti,“ piše princesa. „da omika pride v ves narod in tako sploh vse poblaži in osreči“, vendar se mora pripoznati tudi to, „da se carska država ne straši naporov za razširjanje srednje in višje omike, in je jela prav

krepkovoljno postopati glede na osnovno poučevanje nižjih stanov, ki je bilo dolgo zalenobljeno“. O ruskem šolstvu pove knjiga mnogokaj. „Najinteresantnejši del“ v njem imenuje princesa izobraževanje ženstva. Učena aristokracija se unema za izobraževanje ženstva, toda s premislekom, objektivno. Za višje učenosti se rusko ženstvo pripravlja po dekliških gimnazijah, v katerih se stari jeziki fakultativno poučujejo. Višja izobrazba se goji v dveletnih, vzgojnih tečajih v Petrogradu in v Moskvi ter po višjih zavodih v Petrogradu, Moskvi, Kijevu, v Odesi in Kazanji. Ti višji zavodi imajo na čelu vseučiliške profesorje ter se ločijo na dve fakultati: v fizikalno-matematično ter historijsko-filologijsko, zelo so polni in dajejo „izvrstnih učiteljev“. Medicinska velika šola za ženstvo v Petrogradu se je obnesla jako dobro. Da se dovoli dohod v zavode, treba je zrelostnega pričevala, potem tudi priglednega in stečajnega izpita. V zavodu je biti pet let in dostajati izpite ter ponove: „konečni izpiti so nenavadno strogi, vendar pa jih skoro vse dovišijo sijajno.“ Pred nekoliko leti jih je bilo iz takih zavodov „54 praktičnih zdravnic po klinikah in bolnicah v službi, drugih 46 je služilo zasebno, a 62 po „zemstvih“, ki mnogim plačujejo, da se morejo izobraziti. „Kar tako plaši, da se po medicinskih učenostih ženske mladine širi nihilizem, ne da se opravičiti. Izmed 959 takih gospodičen so le štiri zabredle v prevratne ruske ideje.“

Tako nas ta knjiga seznanja še s premnogimi drugimi posebinami, ki nam poodčitajo rusko življenje. Knjiga obsega 600 strani, ne daje se torej hitro izpozajeti. To tudi ni bil naš namen. Nego hoteli smo le opozoriti, da je zopet čez dolgo prišla na svetlo knjiga v nemškem jeziku spisana, na katero se smemo zanesti, četudi nam pripoveduje o razmerah slovanske ruske države. Ker se ji ne more odrekat znanostni značaj, ker se je porodila v knežjih višinah, ki so tako slavnoznane in zaslužne za znanstvo in umetnost, zato bode močna utež proti plitvemu nemškemu rusoznanstvu. Akotudi utegnejo znanci Rusije kaj pogrešnega najti v tem znamenitem delu, mi smo ga veseli in si mislimo z zgodovinarjem Fr. Ks. Schlosserjem: „Knjiga prav brez pomote utegne biti ravno tako redka, kakor človek brez pogrška.“ Δ.

Naše slike.

Poljskega kralja Jana Sobieskega slavnostni uhod na Dunaj dne 17. septembra 1683.

ko so Turki premagali slovanske države na balkanskem poluotoku in zaveli v njih grozno vladu polumeseč, hoteli so pod svoje gospostvo spraviti tudi Hrvaško in Ogrsko. Ker so pa vedeli, da se jim to ne bode posrečilo, dokler ne pade Dunaj, iz katerega so se vodila vedno obrambena dela proti njihovim napadom, sklenili so tudi to mesto dobiti v svojo oblast, in 1683. leta meseca julija je prišla pod vodstvom Kare Mustafe za tedanje čase ogromna vojska 200.000 mož pred gradbe dunajske.

Grozni so bili trenotki, katere je preživelo dunajsko prebivalstvo v strahu in trepetu, kedaj omagajo moči bra-

niteljev in se pridrve v mesto moreč, skrunec in pleneč divje čete fanatičnih moslimcev. Dunaj je namreč imel posadko samo kakih 20.000 vojakov pod poveljništvom Rüdigerja Starhemberga. Tem so pač pomagali meščanje sami, a od dne do dne se je spoznavalo, da je združena ta obramba vendar le preslaba proti tako mnogobrojnemu sovražniku, katerega je poleg vse fanatičnosti njegove izpodbadala na boj tudi nada na znameniti plen.

In ko je prikipela nadloga do vrhunca, prišla je Dunaju pomoč. Hrabri in neustrašni poljski kralj Jan Sobieski je pripeljal četo 25.000 pogumnih poljskih vojakov, katera je, prekoračivši Kahlenberg, dne 12. sep-

tembra prišla turški vojski ravno v zaledje in jo zapodila po večurni vroči in krvavi bitvi v beg ter tako rešila Dunaj sramotne kapitulacije.

Moremo si misliti, kako neizrekljivo veselje se je polastilo Dunajčanov, ko jim je tako nenadoma prišla pomoč, katera jih je osvobodila iz tesnega turškega zajetja ter jih rešila sužnjosti, ki se jim je zdela že neiz-

ogibna. Moremo si misliti, s kakim naudušenjem in s kako hvaležnostjo so sprejemali drugi dan, 13. septembra, svojega osvoboditelja, ko je na čelu hrabrih poljskih junakov jezdil v osvobojeno mesto.

In ta trenotek nam je z večšo roko naslikal umetnik.

—b.

Hvar.

Med dalmatinskimi otoki je največji in najrodovitnejši otok Hvar, katerega površina se vzdiguje iz obkrožujočih morskih valov do povprečne višine tisoč čevljev in dosega v najvišjem svojem vrhu — gori sv. Nikole — višino 2000 čevljev. Otok je, kakor celo dalmatinsko primorje, skalovit; vendar pa se v dolinah in globelih med skalami nahaja tudi mnogo rodovitne zemlje, katero marljivi prebivalci skrbno obdelujejo. Glavna pridelka otoka sta vino in olje; posebno zelo pa so se poslednja leta njega prebivalci pečali tudi s setvijo „buhača“ (Flos Chrisantema), kateri jim je donasal malodane neverojetne dohodke po 1200 gld. od orala zemlje! Konkurencija, ki je nastala s tem, da so „buhač“ začeli sejati po vseh dalmatinskih otokih in po vsem dalmatinskem primorju, pa je dohodek tako znižala, da sedaj sami Hvarci opuščajo pridelovanje „buhača“ in zasajajo namesto njega trte ali pa sadé zelje.

Hvarci so znani kot sloveči mornarji. Posebno moški prebivalci največje otoške občine Starega Grada so tako rekoč rojeni na morji, in ni ga velikega pristanišča po širnem svetu, katerega bi jeden ali drugi Starograjec ne bil že obiskal. Zato je pa Stari Grad — o katerem se pravi, da ima toliko ladij na morji, kolikor hiš na suhem — tudi jedno najimovitejših mest v Dalmaciji.

Dasi je Stari Grad še jedenkrat tolikošen kakor Hvar, ostala je vendar poslednjemu čast, da je glavno mesto otoku. Hvar — katerega sliko priobčujemo danes — je razkošno ob vznožji polagoma vzdigajočega se gorovja ležeče mestece s 3000 prebivalci in jako lepim, pred vetrovi znamenito zavarovanim pristaniščem. Hvar je sedež

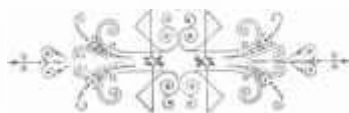
vladike in okrajnega glavarstva, obsegajočega hvarski in viški okraj. Mesto samo na sebi, razven lepega stolnega trga in znamenite stolne cerkve, ni nič kaj vabljivo, kajti njegove ulice so ozke in temne. Zato pa je tem krasnejše obrežje ob celem hvarskem pristanišču, katero ima, kot jako prikladno za morske kopeli, še veliko bodočnost.

Obnebe je v Hvaru jako prijetno. Pravega mraza tam ne poznajo. Zato pa tudi kaktusi in agave, katere sade Hvarci za meje ob poljih in vrtovih, dosegajo nenavadno višino, kakeršna se v naših krajih vidi le po dobro urejenih cvetličnjakih.

Prebivalci hvarskega mesta so bili zarad tega, ker so bili dlje časa podložniki beneške ljudovlade in ker je avstrijska vlada po naših primorskih deželah podpirala vedno italijanski živelj proti slovanskemu, čisto italijansko odgojeni, in hrvaška beseda patricijskim mestnim prebivalcem še danes ne teče gladko. Vendar pa je Hvar bil med prvimi mesti dalmatinskimi, ki se je odločno postavil na stran narodne hrvaške stranke in zahteval za svoje, od doma laško vzgojene otroke hrvaških šol.

Pisatelju teh vrstic, ki je, obiskavši pred leti Hvar in čuvši skoro povsod le laški govor, vprašal mestnega patricija po političnih razmerah mesta, odgovoril je le ta, da je v Hvaru „un solo partito nazionale“, in videč, da s tem sam laški govorec tujcu ni dobro označil razmer, pristavil je „e precisamente quello del „Narodni List.“

Da bi le naša ponemčena mesta prišla že vendar kedaj tako daleč, da bi se tudi njihove politične razmere dale označiti tako kratko in tako določno! —b.

Pogled po slovanskem svetu.

Slovenske dežele.

K sliki: Primož Trubar. Na čelu lista pri-
našamo sliko: Primož Trubaž, čegar delovanje in pomen v naši literarni zgodovini nam korenito in kratko opisuje naš sotrudnik gosp. Andrej Fekonja v denšnjem svojem članku. — Pozneje še bomo priobčili slike Antona Dalmatina, Štev. Konzula in patra Marka Pohlina. Vse te slike nam je preskrbel iz ljubljanske knjižnice gosp. Fran Levstik. Do zdaj še nismo vedeli ali slišali da bi kje bila kaka slika Marka Pohlina. Še le gosp. Fran

Levstik je našel letos na prvem listu Markovega „Besedišča“ tudi njegovo sliko. Gospodu Franu Levstiku, kateri je s tem ustregel ne samo Slovencem, ampak tudi vsem Slovanom, izrekamo na ti uljudnosti najsrčnejšo zahvalo.

Krajcarska podružnica „Narodnega doma“ v Ljubljani. Več gospodov, ki so želeli knjižic, prašalo nas je, in to posebno v zadnjem času, kako da jim je s knjižicami postopati in doneske pobirati. Bodi jim povedano,

da imajo natančen in lahko umljiv navod v ta namen na notranjih straneh platnic vsake knjižice. Kakor že večkrat naglašano, celi način pobiranja je jako priprost in kontrola pri vsem tem jako natančna.

Tudi zadnji teden ni ostal brez uspeha. Razposlanih je tedaj že blizu 300 knjižic; od teh, kar je jako spodbudljivo znamenje, skoro četrtnina z desetakrajcarskimi markami. Tudi je došla podružnici zopet nova (šesta) knjižica s krajcarskimi markami (št. 128) polna, in sicer, kar zasluži posebne pohvale za trudoljubivo zanimanje in pospeševanje naše ideje, že kot druga iz Zagorja pri Litiji (poverjenik g. M. P.)

Z veseljem beležimo, da se v novejšem času za naše namene prav živo potezajo slovenski velikošolci in da nam je došlo od njih z Dunaja zdavno naročilo. Hvala jim! Naj jih posnemajo vsi oni narodnjaki, ki narodne denarne žrtve lože utrpeli, ki pa do sedaj še niso darovali ničesar za ta namen, ter naj pridno naročajo in polnijo knjižice. Narod slovenski bo jim gotovo hvaležen. (Denar in oglasila je pošiljati gosp. dr. Josipu Staretu, blagajniku „Narodnega Doma“ v Ljubljani.)

Oddaja knjižic, krajcarskih in desetakrajcarskih, napreduje dosledno in vidno; razposlanih je sedaj nad 300, za primeroma kratko dobo dobrih treh mesecev gotovo ne malo število. Tudi pretekli teden smo dobili vrnenih dvoje polnih krajcarskih knjižic, in sicer iz Ljubljane, kar nam je zelo ljubo, ker gotovo ne bo ostalo brez uspešnega uplivanja na gg. nabiralce po deželi. Ti knjižici sta: št. 148 (poverjenik g. E. L.) in št. 251. Zadnje omenjenih je izplačal rodoljub g. S. P. sam, za kar mu bodi še posebna zahvala. To se je zgodilo med prvimi osmimi polnimi knjižicami (toliko namreč nam jih je do sedaj došlo razpečanih) že drugič; da bi se le pogostokrat ponavljalo. Dobili smo tudi od dveh strani veselo zasebno vest, da se nam je prav v kratkem nadejati prvih razprodanih desetakrajcarskih knjižic.

Še nekaj nam je v mislih. Za loterije na korist zakladu za zgradbo „Narodnega doma“ v Ljubljani so se oglašale prav pridno po srečkah občine in različna društva ter jih kupovale tu pa tam celo v velikem številu. Slavnemu občinstvu bo gotovo še v živem spominu, da se je na ta način razpečalo precej znatno število srečk. Ali bi ne bilo mogoče, da bi začeli taki zavodi in društva, v prvi vrsti naše čitalnice in bralna društva, pridno segati po knjižicah, bodi si že krajcarskih ali pa tudi desetakrajcarskih? — Hvaležna naloga, ki se popolnoma strinja z njihovimi nameni.

Vsem onim, ki so nam na ta ali oni način do tega pripomogli, da si je naša ideja priborila zdravih in trdnih tal, na podlagi katerih nam bo mogoče v prihodnje uspešno nadaljevati in zidati, najtoplejšo zahvalo! Naj bi našli še več posnemalcev, ki naj blagovolé pošiljati oglasila za poverjeništa in nabrane doneske blagajniku upravnega odbora društva „Narodni Dom“, g. dr. Josipu Staretu v Ljubljano.

Izkaz o stanju in imetju društva „Narodni dom“ v Ljubljani dne 30. septembra 1885.

1. Naloženo pri kranjski hranilnici in različnih slovenskih posojilnicah (obresti niso priračunjene)	32.659 gld. 58 kr.
2. v obligacijah kranjske zemljiščne odveze od dne 1. novembra 1851	5.250 „ — „
3. v gotovini	158 „ 96 „
vkup	38.068 gld. 54 kr.

Poleg tega inventar.

V Ljubljani dne 30. septembra 1885.

Za upravni odbor društva „Narodni dom v Ljubljani“:
dr. Josip Starè, dr. Alf. Mosche,
blagajnik, predsednik.

Za pregledovalni odsek:

Fr. Ks. Souvan, dr. Jernej Zupanec,
odbornik, predsednik.

Družbi sv. Cirila in Metoda so te dni poslali koprski pripravniki prvi donesek 5 goldinarjev. — Ne moremo povedati, kako nas je ta zavednost bodočih primorskih učiteljev razveselila. Saj nam je poročstvo, da dobro vedo, kakšne velike važnosti je za naš narod osnovno šolstvo. — Njihov dar pa ima tudi zato takšno izredno vrednost, ker se dá primerjati z vinarjem udove, kateri si je pritrgala od ust, da ga je mogla položiti na žrtvenik. — Slava ti, šolska mladina koprška!

V Kolinu (na Reni) izhajajoči list „Neue Musik-Zeitung“ prinaša v svoji prilogi „Conversations-Lexikon der Tonkunst“ životopis in oceno delovanja našega skladatelja Antona Foersterja. Omeniti nam je to posebno zato, ker smemo biti ponosni na svojega glasbenika, ki si je pridobil zaslužno slavo in priznanje tudi izven mej slovenske zemlje. Podpirajmo torej glasbeno umetnost, da se bode mogla ugodno razvijati. Naša „Glasbena Matica“ prinaša med narod dokaj krasnih skladb in priča s tem, da se tudi med nami dobe za glasbo sposobni talenti. — O gosp. A. Foersterji poroča tedaj med ostalim omenjeni list: „... Od leta 1868. deluje g. A. Foerster v Ljubljani. Na čelu društva „Cecilije“, za katere mesečnik „Cerkveni glasbenik“ ureja glasbene priloge, je vodeči učitelj društvene orgljarske šole. Njegova dvoaktna opereta „Gorenjski slavček“ je dobila od deželnega odbora kranjskega prvo nagrado. Njegove mnogoštevne cerkvene skladbe (maše, litanije, večernice itd.) so tudi v Nemčiji dobro znane. V slovenskem jeziku so prišle na svetlo pesmi, zbori, nemškoslovenska pevška šola, nauk o glasbi, Cecilija itd.“ Ponosni smemo torej biti, da imamo v svoji sredi moža, ki je s svojim delovanjem zaslužil pozornost tudi pri drugih narodih.

Pravnikom. — V založbi znane Manz-ove knji-garne na Dunaji so izšle naslednje knjige:

1. „Katechismus des österr. Sachenrechts (Besitz, Eigenthum, Dienstbarkeit, Pfandrecht) und Grundbuchsrechts.“ Namen mu je, da se zakoni pobližje spoznajo tudi med nepravniki, zaradi česar slede na vprašanja kratki, a točni odgovori prav z besedami zakona. Pred tem katekizmom, sta že izšla v isti zalozi „Katechismus des österr. Ehe-, Familien-, Vormundschafts- und Curatelrechts“ in „Katechismus des österr. Erbrechts und Verlassenschaftsabhandlungsrechts“ ter v tisku je „Katechismus des Vertragsrechts.“ Imenovana knjiga bi bila priporočati posebej onim, ki se pripravljajo za izpit zemljiškopravnih vodij, kakor tudi zaradi svoje preglednosti vodjam samim. Za širši narod in sploh za navadno potrebne pravne slučaje pa imamo pripravnejšo knjigo, namreč dr. Tavčarja „Slovenski Pravnik“, katerega 3. zvezek je že družba sv. Mohorja dala na svetlo.

2. 6. zv. zbirke zakonov II. del. „Die allg. Gerichtsordnung, die Gesetze über die bes. Verfahrensarten in Streitsachen etc.“ Deseta pomnožena in popolnjena izdaja. Cena zvezku, v angleško platno vezanega je 2 gld.

3. 8. zv. zbirke zakonov „Gesetze betreffend das Forstwesen und den Feldschutz.“ 8. pomnožena izdaja. V tem zvezku se že nahajajo vsi novejši zakoni o pogozdavanji Krasa ter zakoni in naredbe o poljskem varstvu do današnjega dne; slednjič učni načrti in poročila vseh poljedelskih učilišč. Cena v angl. platno vezanemu zvezku je 2 gold. 50 kr.

4. 25. zv. zb. zakonov. „Gesetze betreffend Jagd, Vogelschutz und Fischerei.“ Prvo novo izdanje. V njem je že novi zakon za Kranjsko o lovskih listih od 17. aprila 1884; dalje zakon od 15/4 1885 o ribištvu po sladkih vodah. Cena?

Vse imenovane zakone tolmačijo k posamnim paragrafom natisnene razsodbe najvišjega sodišča, odnosno upravnega sodišča do najnovejše dobe, tako da je Manz-ova zbirka v vseh sedanjih izdajah daleč nadkrilila dr. Gellerjevo. Vsa oprava je ukusna ter tudi tisek je večji in natančnejši kot poprej. Naudaja nas le žala misel,

da morda ne dobimo še kmalu enakih slovenskih izdaj. Hrvatoma je lansko leto Lav. Hartmana knjižara pripravila „Obći austrijski gradjanski zakonik, poput zakonske sbirke F. Manza i dra. L. Gellera.“ Cena vezanemu je 1 gld. 50 kr.; zbirka se nadaljuje.

5. Velja tu omeniti tudi knjige: Krainz Dr. Josef, System des österr. allgem. Privatrechts (Grundriss und

Ausführungen). Nach dessen Nachlass herausgegeben und redigirt von Prof. L. Pfaff 1. Band. Der allg. Theil. Vel. 8°. 1885 (XVI, 482 str.) Cena 4 gld. 80 kr. Natančneje se govori o tem delu našega rojaka v njegovem životopisu na drugem mestu tega lista; tu le pristavljamo, da smo g. Manzu za založništvo te knjige dolžni vso hvalo. λ.

Ostali slovanski svet.

Dr. Ante Starčević, nekeđanji veliki sovražnik Rusije in še sedaj smrtni sovražnik „Slavosrbov“ — tako je on sam psovaje krstil može pravega slovanskega mišljenja — pisatelj mnogih „slavosrbsko pasmino“ grdečih spisov, o katerih se ne more trditi, da bi bili v posebno čast hrvaškemu slovstvu, hoče na stara leta samega sebe prekositi. Priobčil je namreč v „Slobodi“ od dne 19. septembra dolg članek, v katerem na nezaslišan način psuje in grdi vladiko Strossmayerja, — moža, katerega spoštuje zaradi velikega njegovega uma in zlatega rodoljubja ne samo ves slovanski, ampak ves omikani svet. Strmeti mora človek res, ako iz peresa moža, katerega močna narodna stranka trojedne kraljevine zmatra za svojega proroka, čita drzno trditev, da je vladika Strossmayer izdajalec domovine in tajni zaveznik Mažarjev. In to ravno v trenutku, ko vse mažarsko novinarstvo ne more najti najpodlejših izrazov za zabavljece velikemu dobrotniku hrvaškega naroda. — V nas Slovencih si pač dr. Ante ne bode pridobil prijateljev, dokler nam bode podajal takih dokazov neplemenitega osebnega sovraštva, namesto da bi v sedanjih, za hrvaški narod tako usodnih časih, pred vsem imel pred očmi koristi in srečo naroda in domovine.

Pogled na srbskohrvaško književnost.

„Priručnoga rječnika“, ki ga izdajeta v Oseku dr. Ivan Zoch in Josip Mencin, izšel je drugi zvezek. Obseza besede od Afrika do Aleksandrinska knjižnica. Drugi zvezek je mnogo boljši od prvega. Uvlekla pa se je vender vanj neprijetna pomota, ker se pravi, da je Ajdovščina v Istri.

„Slike iz Bosne.“ Pod tem naslovom izdaje Ivan Lepušić, učitelj v Banjiluki, svoje proizvode. Prvi zvezek obseza veselo igro iz bosenskega življenja: „Majčin amanet“. Velja samo 20 kr.

Slavni poljski slikar Jan Matejko izgotavlja novo veliko sliko, predstavljajočo ukrajinskega atamana Bogdana Hmelnickega pred Levovim.

„Listok, duhovno literaturnij žurnal“, naslov je novemu ruskemu listu, kateri je začel izdajati Eugeni Fencik v Užgorodu, glavnem mestu ogrskih Rusov. Doslej, odkar je pred dvanajstimi leti nehal izhajati „Svjeto“, ogrski Rusi niso imeli nobenega lista, ki bi bil branil njihovo narodnost in njihov jezik brezobzirnih in strastnih napadov mažarskih. — V Užgorodu sicer izhaja tudi ruski list „Karpat“, a uzdržuje ga ogrska vlada in zato mu je tudi glavna naloga, da ometava z blatom vse, kar je slovanskega, posebno pa ruski narod. Ta list prinaša semtertje tudi mažarske članke in pouzdiguje — risum te neatis amici! — mažarsko omiko in prosveto nasproti ruskemu barbarstvu.

Iz srca se tedaj veselimo, da so ogrski Rusi dobili list, ki bode deloval med njimi v pravem narodnem duhu. Uredniku njegovemu pod svobodomiselno tiskovno postavu ogrsko pač ne bode na rožicah postlano, kajti Mažarji svoje ruske sodržavljane mrzé še veliko bolje, nego ostale Slovane, zato ker govore isti jezik, kakor oni, ki so se leta 1848. bojevali proti njim za obstoj Avstrije in jim pripravili usodni dan pri Vilagoši. Upamo, da bode pri začetem delu ustrajal in da ga bodo obilo podpirali njegovi galicijski in bukovinski rojaki.

Doneski za Božičev spomenik v Kortah:

Prenesek iz štev. 19.	8 gld. — kr.
Anton Trček v Metliki	— „ 85 „
A. Sket v Dramljah	1 „ — „
Ivan Gnjezda, načelnik kat. rokodelskega društva	1 „ — „
Alojzij Puc, župnik kaznilnice	1 „ — „
Fran Karun, župnik trnovski	1 „ — „
Žiga Bohinec, kapelan „	1 „ — „
Josip Štrbenec, duhovnik	1 „ — „
Vkup	14 gld. 85 kr.

Listnica upravnštva:

Slavna čitalnica v Novem Mestu: Do konca leta ste nam na dolgu še 30 kr.

Velec. g. A. M. na D.: Na dolgu ste nam še 60 kr.

Č. g. Jarnej Pernat, kapelan v Ribnici: Št 16 je konfiskovana, št. 14 pa nimamo več! G. Hrabroslav Čekada v Kopru: List nam je prihajal nazaj z opomnjo, da ste odpotovali. Št. 16 je konfiskovana, ostale smo Vam poslali.

Velecenj. g. V. O. sedaj v N. m.: 40 kr., katerih ste poslali preveč, zapisali smo na račun naročnine prihodnjega leta.

Velec. g. J. K. na K.: Do konca t. l. dolgujete nam še 1 gld. 60 kr., katere nam blagovolite doposlati.

Velec. g. dr. J. D. v M.: Do konca leta na dolgu je še 22 gld. 90 kr.

Slavno bralno društvo na Krškem: Do konca leta dolžni ste nam še 60 kr.

Listnica uredništva:

Ksaverij: Od poslanih pesmi smo porabili, kakor vidite, jedno nekoliko izpremenjeno. Vrstice, katere smo izpustili, bile so popolnoma nepotrebne in so spominjale preveč na preprozajeno uvaževanje naših mater, kedaj so dospavajoče njihove hčerke godne za možiteve. — Ostalih dveh pesmi nismo mogli sprejeti, in sicer prve zato ne, ker jej je iz vsega videti, da je prisiljena in da opeva dogodka, katerih doživeli niste, druge pa zato ne, ker je — oprostite izraz — precinična. Mi vsaj si ne moremo misliti mladence, ki bi zadnji dan pred ustopom v bogoslovno semenišče mogel deklico, ki stoji na pragu samostana, klicati na veseli ples; še manje pa deklice, katera bi o takih okolišnih iskala plesnih zabav. — Sicer pa imate lepo dikičjo in pesniško nadarjenost; vender se Vam je treba še mnogo učiti. Pošljite nam o priliki zopet kak poskus.

Gosp. H. V. v L. pri K.: Veseli nas, da ste uglasbili dotično pesem, zato Vas prosimo, pošljite nam jo v pregled, da potem ukrenemo, kar je potreba.

„Slovan“ izhaja 1. in 15. dan vsakega meseca. Cena mu je za unanje naročnike za vsé leto 4 gld. 60 kr., za polu leta 2 gld. 30 kr. in za četrt leta 1 gld. 15 kr.; za ljubljanske: za vse leto 4 gld., za polu leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld.; za dijake pa: 3 gld. 60 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina, reklamacije in inserati naj se pošilajo upravnštvu, dopisi pa uredništvu na Kongresnem trgu štev. 7. Nefrankovani dopisi se ne sprejemajo in rokopisi ne vračajo. — Za inserate se plačuje za navadno dvo-stopno vrsto, če se tiska jedenkrat 8 kr., če se tiska dvakrat 7 kr., če se tiska trikrat 6 kr., če se pa tiska večkrat, po dogovoru.